Бүгү чурттарның пролетарийлери, наттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 АВГУСТ 31 ВТОРНИК № 174 (3111)

ӨРТӘӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

«Улустар аразының амыдыралы» деп чаа сеткүүл (1 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ: Кур черлерден бедик дүжүт. М. Таменев. — Улуг өскерлиишкиннер (1 арын).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА: Сиген белеткээр планын күүсеткен. Комсомолчулар бригадазы (1 арын).

А. Маслин. — Ниитилелдиң медерели болгаш оон хевирлери (2 арын).

М. Бакчевников. —Ажыл-агый саважылгазы—трактор бригадазының ажылының чедиишкинниг болурунуң үндезини (3 арын).

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННАРДА (3 арын) Кызыл районнуң башкыларының чевүүл хуралы (3 арын).

Бүгү--эвилелдиң көдээ ажылгагый делгелгезинде (3 арын).

Румынияның көдээ ажыл-агыйының күчүүг көдүрүүшкүнү дээш (4 арын)

Чехословак төлээлериниң кежигүннери Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин дугайында (4 арын).

Индонезия биле Кыдат Улус Республиканың аразында садыг дугуржулгалары (4 арын).

Франциянның президентизи Рене Котиге Герман Демократтыг Республиканың президентизи Вильгельм Пиктиң чагаазы (4 арын).

Көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының дуржулгазын калбаа-биле нептередир

Мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередири болза, көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң чарылбас кезии болур деп чүвени ТЕКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлеринде айтып турар. Бистиң социалистиг чуртувуста әртемниң база мурнакчы дуржулганың чедиишкиннериниң пропагандазы болгаш ону колхоз, совхоз, МТС бүдүрүлгезинге нептередири — партияның болгаш күрүненің, бүгү улустуң чугула сорулгазы болур. Практика кырында бүзүретинген әртемниң ажыдыышкын бүрүзү, ажылдың чаа, эң-не бүдүрүкчүлүг өргө бүрүзү кыска хуусаада бүгү колхозтарның өнчү-байлаа болзун дээш көдээ ажыл-агый пропагандазын калбаа-биле чорудуп турар.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле бол сорулгаларның чедиишкиниг шиитпирлээшкини колхозтарга, совхозтарга, МТС-терге, мурнакчы техниканың болгаш агро-техниканың нептередиишкини-биле сырый харылзаалыг болурун партияның болгаш чазактың дараазындагы шиитпирлериниде тодарадып айыткан.

Бистиң области мурнакчы колхозтар, хову болгаш трактор бригадалары, мал ажылының фермалары, ылангыя көдээ ажыл-агыйның чүс-чүс мурнакчылары эвээш эвес санатынып турар. Олар әртемниң чедиишкиннерин болгаш чаартыкчыларның дуржулгазын чогаадыкчы ёзу-биле шиңгээдип ажыглавышаан, дүжүттү бедик, малдың продуктуулуун көвүдедир, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларының хөгжүдүзиниң талазы-биле эки көргүзүүлерни чедип ап турар. Областың эң эки 10 колхозтары, 1 машина-трактор станциязы болгаш 121 мурнакчылар боттарының эки көргүзүүлери-биле 1954 чылда Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржикчилер болуп, күндүлүг черни чаазап алганнар. Кайдала әртем ажыдыышкыннарын база мурнакчы дуржулганы пропагандаазарының болгаш бүдүрүлгеге шиңгээдириниң хөрөө-биле организастатынган болдур, ында көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн болгаш ниитиниң малының продуктуулуун бедидер талазы-биле эки түңнелдер чугаажокка-ла чедип алдынган турар.

Улуг-Хем районда Шагаан-Арыг МТС-тиң Киров аттыг колхозта ажылдап турар эш Коневтиң трактор бригадазы әлүүн каш чылдарның дургузунда техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглавышаан, тараа культураларының бедик дүжүдүн ап келгени-биле области алдар-сураглыг болган. Бо чылын ол трактор бригадазының механизаторлары артельдиң хову бригадалары-биле күш-ажылдың сырый кады ажылдажылгазын чорудуп тургаш, колхозтуң ховуларында бедик дүжүттү өстүрген. Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Кочетов аттыг; Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» болгаш оон-даа өске колхозтарның тараажылары әртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчыларның дуржулгазын шиңгээдип ажыглавышаан, чыл бүрүде бедик дүжүттү өстүрүп турар. Бай-Хаак МТС-тиң комбайнёру эш Бобков, Шагаан-Арыг МТС-тиң комбайнёрлары эш-тер Бюрбю, Бондарев олар эки көргүзүүлерни чедип ап, чыл бүрүде 2—3 нормаларны күүседип, сезонда 10 муң центнер тарааны бастырып, ажаап ап келген.

Ниитиниң мал ажылында мурнакчылар эвээш эвес. Танды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң сураглыг хойжузу эш Оюн Ноокай, Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң хойжузу эш Салчак Чыдым чыл бүрүде 100 баш хой бүрүзүнден 120 баш хураганны ап турган. Бии-Хем районнуң Кочетов аттыг колхозунуң малчыны эш Манчык-оол, Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг артелиниң малчыны эш Дыртыкмай ниитиниң мал ажылынга бедик көргүзүүлерни чедип алган. Олар бөлүк кодан малдың бир баш бүрүзүнге дүн-хүнде ортумаа-биле бир килограмм деңзини немеп турган.

Мурнакчыларның чедиишкиннери—көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын бүгү хемчег-биле көдүреринге бистиң колхозтарывыс, МТС-теривис болгаш совхозтарывыс кайы хире байлак кур күштерлиг болгаш болдунар аргаларлыг болуп турарын тодаргай херечилеп турары ол болур.

Мурнакчы дуржулганы нептередир болгаш калбартыр талазы-биле ажыл-херек бистиң области ам-даа четпес чорун турар. Баш бурунгаар көрдүнген чамдык хемчеглер үргүлчү-ле күүсетинмейн кеңген. Әткен чылын болгаш бо чылын үрезиннериң үүжүн болгаш быжарын дүргедедир дугайында әртемниг аргалар, тараа культураларының хана карактай, кызыы болгаш калбак одуруглай чажар аргалары кончуг эвээш хемчээл-биле нептеретинген. Трактор бригадаларынга болгаш комбайн агрегаттарынга шак графиги-биле ажылдаары, а ол ышкаш комбайннар-биле тараа кезилдезиниң, чаңгыс угда саваң ажаап алыышкынының, хоорзуннарны үлдүредириниң болгаш оон-даа өскениң комплексилиг механизациязы чедир нептеретинмейн турар.

Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл, Каа-Хем районнарның колхозтары ногаа тарылгазын дөрбелчиннээр арга-биле чорутпаан. Шагаан-Арыг МТС-тиң механизаторлары ажылдап берип турар колхозтарынга картофельдиң олуртулгазын дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорутван болзалаа, картофельдиң одуруглар аразының бок апталгазын, механизастатынган ажаалганы организаставаан. Кызыл, Сүт-Хөл районнарның колхозтары малды одарладып семиртириниң планын болгаш хой дугунуң электри-биле кыргылдазын бүрүн күүсетпээн.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели колхозтарның, совхозтарның, машина-трактор станцияларының, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының болгаш организакчыларының үлегер дуржулгазын, а ол ышкаш әртем-шинчилел болгаш дуржулга албан черлериниң чедиишкиннерин колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинге дүрген нептередир дээш социалистиг көдээ ажыл-агыйның чедиишкиннериниң калбак пропагандазының чугула сорулгазын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин мурнунга салган.

Бистиң областан 63 механизаторлар, чер ажылының 93, мал ажылының 98 ажыддакчылары, колхозтар даргалары, тудуг бригадаларының кежигүннери, зооветеринарлыг ажылдакчылар, агрономнар, партия, совет ажылдакчылары 23, база аныяктар 20 кижи делгелгеге барып, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының мурнакчы дуржулгазы-биле танышып чорааннар. Ниитизи-биле 417 кижи Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезин көрген. Делгелгениң киржикчилери болгаш экскурсантылары Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин утка-шынары-биле танышкаш, ол дугайында магадаашкынын илереткеннер. Делгелге—мурнакчы дуржулганың болгаш көдээ ажыл-агый әртемниң чедиишкиннериниң кайгамчык школазы болуп турар.

Делгелгени көрген колхозчулар, механизаторлар болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай әртемниглери бүгү-ле чаа, дешпилгелиг чүүлдерни боттарының ажыл-агыйдарынга дүрген-не нептередири бирги черниң хүлээлгези деп санап турар. Областың партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары мурнакчы дуржулганы, әртемниң чедиишкиннерин нептередир дээш оларга боттуг удуртулганы хандырар болгаш деткимчени көргүзер хүлээлгелиг. Делгелгеге чораан ажыл-ишчилериң материалдары, өөренип билип алган үре-түңнелдиг чүүлдери бистиң областың бүгү колхозчуларының, совхозтар, МТС-тер ажылчыннарының болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай әртемниглериниң болган көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының болгаш күрүненің үрезин тараа шинчилелиниң участоктарының ажылдакчыларының хүлээлгези болза, эш Мальцевтин агротехниктиг хемчеглер дугайында бүгү таарымчалыг санаалдарын кичээнгейлиг өөренип көөрү, районнарның байдалынга таарыштыр ону ажыглаары болгаш колхозтарның ховуларынга чөп нептередири болур.

„Улустар аразының амыдыралы“ деп чаа сеткүүл

Чоокку хүннерде «Улустар аразының амыдыралы» деп квартал санында үнер әртем-политиктиг сеткүүлүн чаа бирги дугаары парлатынып үнер.

Сеткүүлүн сорулгазы болза, Совет Эвилелиниң болгаш даштыкы чурттарның иштики политиказының айтырыгларын, делегейниң, политиканың болгаш экономиканың айтырыгларын чыгыдар.

Совет Эвилелинде

Кур черлерден бедик дүжүт

ЗВЕРИНОГОЛОВСКОЕ (Курган область). Алабуг ховунуң кур черлеринге тараан тараалардың баштайгы дүжүдү бышкан. Алабургтуң хой ажылының совхозунда кызылтас тараан ховуларже 60 ажыг комбайннар үнүпкен. Бастырып алыышкынының кыска хуусаалары дээш чарышпышаан, комбайнёр Анатолий Полевников «Сталинец—1» комбайнга хүнде он ийи гектар нормалыг тургаштың үжен гектар чедирген. Т. С. Мальцевтиң аргазы-биле болбаазырадып ажылдааш, чайын чарган черлерге тараан кызылтасты ажаап албышаан, комбайнёр Полевников гектардан 25 центнер чедир кызылтасты бастырып ап турар. Бо болза, күзүн аңдарган черге тараанындан 10 центнер хөй, чазын аңдарган черге тараанындан ийи катап хөй болуп турар.

Тараа ажаалгазы-биле чергелештир совхоз ол-ла үеде күрүнеге тараа дужаалгазын база чорудуп турар. Човаачылар Курганның тараа урар черлеринче чәрби муң пуд ажыг кызылтасты чедирип берген.

Кур черлерни шиңгээдип алганының болгаш бурунгаар дешпилгелиг агротехниканы хереглеп чорутканының түңнелинде совхоз әткен чылда турганынга бодаарга күрүнеге чартык миллион пуд кызылтасты хөйнү дужаар.

Ам-даа 3 муң гектар немелде кур черлер совхозта илеретинген. Агрономнарның саналы-биле әртем ажылдакчыларының болгаш көдээ ажыл-агый практикаларының Мальцево суурга болган бүгү-эвилел чөвүлели хуралының сүмелээни хөрзүнү болбаазырадып ажылдаарының чаа системазын ол шөлдерге хереглээн турар апаар.

(СЭТА).

Дагларда суур

БАКУРИАНИ. (Грузин ССР-де). Бакуриани районда, далай деңинден бүдүн чартык муң бедикте андезит ажылдап кылыышкынының ажылчыннарынга суурнуң тудуушкуну калбарган.

Суурда әлүүн каш чурттарга бажыңнары туттунган. Маңаа ол ышкаш школа, клуб, эмнелге, чунар бажың болгаш культура-амыдыралдың өске-даа албан черлери туттунар. Андезитти транспорттаары-биле демир орук тудуп турар, ол ажыды дыка дүргедедир болгаш чиигедир.

Чаа суурнуң тудуунга он-он миллион рубльди чарыгдап турар.

(СЭТА).

Кировоград область. Аджамский районнуң колхозтарында силос кылыры биле тараан тарымал тоорук чүс-чүс гектарны әзлеп турар.

Чурукта: Аджамск МТС-тиң механизаторларының тоорукту тускайлап дерээн тараа комбайны-биле кестирип турары.

Фото Г. Верушкина. СЭТА-ның пресслишези.

Улуг өскерлиишкиннер

Әткен чылын бистиң районувус аза-овтуг болгаш хаттыг ховунуң крайы болуп, Казахстанда эң-не Ээнзиргей черге санатырып турган. Кызыл халадан кызыл халадга чедир ховуну дескиндир чораан кижиге ужурашпас турган. Чартык чыл иштинде маңаа улуг өскерлиишкиннер болу берген. Есильскиниң ховузу оту берген—тараалар чаа совхозтарының ажылчыннар суурлары, трактор-хову бригадаларының турлаглары, тараа пунктулары, элеваторлар чаа оруктар, харылзаа шугумнары тыпты берген.

Ельск районнуң девискээринге чазын 11 чаа тараа совхозтарын тургускан. Олар 240 муң гектар чаа черлерни шиңгээдип алыр ужурлуг турган. Партияның онаалгазын алдарлыы-биле күүсеткен хөй-хөй ажыл-агыйлар пландан ажыр дыка хөй кур черлерни аңдарган. Нестеренко аттыг совхозтуң коллективи 30 муң гектар чаа черни аңдарган. Ол пландан 5 муң гектар ажыг. Келир чылын кызылтас-биле 32 муң гектардан эвээш эвес чаа черлерни чажып тарыыр, ынчаарга 1956 чылда кызылтас тарылгазын 40 муң гектар чедирер сорулганы совхозтуң коллективи бодунуң мурнунда тургускан.

...Баштайгы дүжүттүң тараазын чүдүрген машиналар колонназы хову оруктары-биле чорупкан. Чайның байдалы таарымчалыг эвес болза-даа кур черде кызылтастың ортумак дүжүдү 15 центнер болуп турар. Ажыглатынмаан хөй чаа черлерни илереткен. Чер таарыштырылгазының отрядтары 627 гектар кур черлерни үндүрүп бээрин доокан. Бо болза, ам-даа 15—20-ден эвээш эвес тараанның чаа совхозтарын тургузар арганы берип турар.

Колхозтарның тараажылары чаа-чаа черлерни чедиишкиниг шиңгээдип ап турар. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин киржикчилери болган, Красавин МТС-тиң механизаторлары кызылтастың бедик дүжүдү дээш колхозтарын кур болгаш курукан черлеринге 30 муң ажыг гектарны аңдарган болгаш чазын беш муң ажыг гектарны чажып тараан. МТС-тер зоналарының колхозтары әткен чылдаазындан тараанны беш катап хөйнү күрүнеге садып болур. МТС-тиң механизаторлары техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарының үлегерин көргүзүп турар. Николай Ковалевтуң болгаш Иван Пичураның трактор бригадалары трактор ажылдарының чыл планын шагда-ла күүсеткен. Пивненконуң трактор отрады Хрущев аттыг колхозка 10 муң гектар кур черни аңдарган.

Техника-биле бисти харам чок хандырып турар. Чаа черлер шиңгээдип алырының хереөн изиг ынакшылдыг сеткилсорук талазы-биле көдүрүүшкүнүг деткээн кижилер бисте хөй. Ынчангаш партияның бо сорулгазын алдарлыы-биле күүседир бис деп чүвеге быжыы-биле бүзүрээр бис.

М. ТАМЕНЕВ.

Акмолинск областың, Ельскиниң партия райкомунуң өөкретары.

Акмолинск. (СЭТА).

ФЗО-нуң школаларынга хүлээп алыышкын

Сентябрь 1-ден эгелээш фабрик-завод өөредилгезиниң школаларынга болгаш даг үлетпүрүнүң школаларынга аныяктарның эвлечеглиг хүлээп алыышкыны эгелээр. Ол өөредилге черлеринге он-он муң ооларны болгаш кыстарны хүлээп алыр. Өөредилге үезинин дургузунда олар монтажниктерниң, дашчыларның, бызанчыларның, штукатуржуларның, тудугжуларның, забойщиктерниң, крепильщиктерниң болгаш өске-даа чүүлдерниң тускай әртемнерин алырлар.

Школаларга 16-дан 17 харлыг ооларны, а чамдык профессияларга 18-тен база 16—18 харлыг уругларны хүлээп алыр. Хөмүр даш болгаш даг рудазының үлетпүрүнге ажылчыннар белеткеп турар школаларга бо чылдан эгелээш бирге хугаар бо өөредилге черлеринге өөренирин күзээн Совет Армиядан демобилизастатырган 23 хар чедир кижилерни хүлээп алган турар.

(СЭТА).

Хөмүр даш казар черде чаа улуг экскаватор

ИРКУТСК. Черемховонуң хөмүр даш бассейнинин Храмцовскиде участогунда Уралдың аар машиналар тудуушкунунуң заводунга туткан «Эш 20—65» деп кончуг улуг кылаштап чоруур экскаватору чорап турар.

Чаа экскаваторнуң хымыжының ишкири 20 кубометр, ооң согунунуң узуну 65 метр. Ол хөмүр даштыг черниң кырын аштап арыглаар.

Улуг экскаваторга ажылдаар экипажты инженер Николай Кизряковка баштадыр четчелээн. Механизаторлар оларга чаа техниканы ханызы-биле өөренип турарлар.

(СЭТА).

Оргудай деп оътту дилеп тып турарларда

ИМАН (Приморье крайда). Июль айның төнчүзүнде оргудай дезунуң дилекчилери тайгаже үнгеннер. Иманның белеткел пунктузунга әлүүн каш килограмм үнелиг ам чиг-эдин дужааган. Ол пункт оргудай тыварының талазы-биле планын дыка ажыр күүсеткен.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Баштайгы тарааны — күрүнеге

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районда «Ленинчи орук» көдээ ажыл-агый артели тараа ажаап алыышкының августуң 23-те эгелээн. Кезилденің баштайгы хүннеринде 57 гектар черниң тараазын кестирип, бастырбышаан, чаа дүжүттен 24 тонныны күрүнеге дужаган. 30 тонныны күрүненің тараа хүлээп алыр пунктузунда арыглап, кургадып турар.

Чаа-Хөл районда

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районнуң Молотов, Сталин аттыг болгаш «Тиилелге» колхозтары тарааны бышканнан кезип турарлар. Баштайгы ажаап алынган тараанның гектар бүрүзүнден дүжүдү ортумаа-биле 9—10 центнер болган.

Колхозчулар мал чемнериниң белеткелиниң темпизин оожумнатпайн, чоокку хүннерде доозар дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар. Август 25-те түңнел ёзугаар алырга, Молотов аттыг колхоз (даргазы эш Даржай, парторганизация секретары эш М. Шаравин) сиген белеткелин 77 хуу күүсеткен болгаш ол-талазы-биле районнуң колхозтарының бирги черинде болбушаан. Сталин аттыг колхоз сиген белеткелин хожудадып турар.

Колхозка шеф

Кызыл районнуң «10 дугаар улуг хурал» колхозка Баян-Кол суму Совединиң даргазы С. Биче-оолдуң саналын ёзугаар суму Совединде хамаржып турар орус, тыва школаларның башкылары болгаш ажылчыннары августуң 21,22-ниң хүннеринде шефтээннер.

Олар колхозтуң силос салыышкынынга эки киржип, 2 машина-биле сигенни кезип, 4 тергелиг аттар-биле дажывышаан турган, 62 тонна силосту салып бергеннер. Аңаа башкыларын Маслова, Абрамова, Анай-оол, Бак-Бөк олар идепкейлиг киришкеннер.

Сиген белеткээр планын күүсеткен

ТУРАН. (Телефон-биле). Бии-Хем районнуң Туранда «Кызыл тараачын» колхозтуң сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Бажиниң бригадазы 2800 центнер сиген кезип белеткээр планныг турган, август 25-те чүс хуу күүсеткен.

Сиген кезилдезиниң үезинде сиген саараттакчылары коммунист эштер Чолдак-оол, Сарыг-оол бригаданың болгаш тус-тус кижилерниң ортузунга политик-кижизидилгелиг ажылдарны эки чорутканы. Школачы комсомолчу аныяктардан эштер Кара-оол, Деспий-оол, Флалеев, Маадыр-оол, Биче-уруг, Зина олар сигенни бөлүп, сөөртүрүнге идепкейлиг киришкеннер.

Комсомолчулар бригадазы

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозта комсомолчу аныяктардан организастаан № 1 сиген кезер бригада (комсомол организациязының секретары эш М. Дызыйбан) 1080 тонна сиген кезер тургаш, август 20-де 1090 тонна сигенни кезип, планын ажыр күүсеткен.

Бригадада машинист эш Маадыр хүн нормазын 120—150 хуу, хөпээн салыкчылары эштер: Сарыг-оол, Борбаш, Кызыл-оол олар үлүг нормазын ажыр күүседип турарлар. Сигенчи аныяктарның ортузунда беседаларны, солун номчулгаларын үргүлчү кылып, агит-хуудустарны хүн-бүрү үндүрүп турар. Библиотека эргелекчизи эш Сайны-Маадыр агитатор хүлээлгезин эки күүседип турар.

№ 1 бригаданың организастыг эки түңнеңдиг ажылын ВЛКСМ райкомундан үнелеп көргеш, райкомнуң бригадалар аразынга шилчип чоруур кызыл тугун тывыскан.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДА

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң Ү. Шынаада Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелинге ажылдап берип турар комбайнёр эш Нарцет үш хүн дургузунда боду чорун кестирер комбайн-биле 93 гектар кызылтасты кестирген болгаш хүн-бүрүнүң ажыл нормазын ажыр күүседип турар.

— Көдээ ажыл-агый культураларының ажаап алыышкынын чедириг чокка, өйшаанда чорудар талазы-биле комбайнёрларның социалистиг чарыжынга соруктуум-биле каттышкаш; колхозтуң тараазын 20 ажыл хүнүнде доозарымны хүлээнген мен—деп, эш Нарцет чугаалап турар.

Ленин аттыг колхозта 2 комбайннар ажаап алыышкынче кирген. Баштай кестикген 30 гектар арбайындан 30 ажыг тонна дүжүт алдынган. Ол тарааны колхозтуң 11 кижи киржикчилиг комсомолчу-аныяктар бригадазы комбайндан хүлээп ап, ону сөөртүп, арыглап турар.

* * *

Районда мал чемнериниң белеткели деңдин хожудап турар. Бо талазы-биле бирги черни эзлеп турар Молотов аттыг колхозтуң сиген белеткели безин августуң 25-те чүгле 58 хуу күүсетинген. Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Чорбаа) сиген ажаап алыышкынын чүгле 18 хуу күүсеткен.

Сөөлгү үеде чамдык колхозтарның сигенчилериниң күш-ажыл организациязы сандаргай байдалче шилчээн. Колхозтарның парторганизацияларының агитколлективтериниң ажылында экижидилге көзүлбейн турар. Амгы үеде районнуң сиген белеткели чүгле 39 хуу, силос салымшкыны 13-ле хуу күүсетинген турарынга канчап-даа шыдажып олурар аргажок.

Ажылдың темпизин дүргедедир

ТУРАН. (Телефон-биле). Бии-Хем районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының август 26-да болуп әткен чөвүлел хуралынга мал чеми белеткээриниң ажылдарын дүрген доозуп, тараа ажаап алыышкынын чидириг чокка, чедиишкиниг чорудар дугайында база күрүнеге тараа дужаалгазын дүргедедир талазы-биле эш Балабановтуң илеткелин чугаалашкан.

Хуралга комбайнёрлар, малчыннар, трактор болгаш хову бригадаларының бригадирлери, колхоз даргалары, Туран МТС-тиң инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш районнуң өске-даа харыысалгалыг ажылдакчылары олуржуп әткен. Илеткелдиң талазы-биле 10 ажыг кижи санаа, шүгүмчүлел кылган. Ооң иштинден облкүүскомнуң даргазының орамакчызы эш Козленко, МТС-те партия организациязының секретары эш Сашкин, МТС-тиң кол зоотехникги эш Сычев, кол агроном эш Федоренко, Кочетов аттыг колхозта комбайнёр эш Фролов болгаш колхоз даргалары база өске-даа эштер көдээ ажыл-агыйның чамдык чедиишкиннеринге холбаштыр сиген, тараа ажылдарында бар четпестерни шыңгыы шүгүмчүлээн. Ол айтырыгның талазы-биле тодаргай шиитпирни чөвүлел хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

Кызыл коъштар

ТӘЭЛИ. (Телефон-биле, бистиң корр.). Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхоз август 29-та баштайгы әзлчег-биле 2,5 тонна суланы болгаш 5 тонна кызылтасты күрүненің тараа хүлээп алыр пунктузунга кызыл коъш-биле эккеп дужаган. «Дөң-Терек» колхоз ол-ла хүн 8 тонна тарааны күрүнеге дужаган.

Ниитилелдиң медерели болгаш ооң хевирлери

Марксизмниң тыптып келириниң мурнунда ниитилел дугайында өзулуг эртем чок турган. Ниитилел амыдыралының бүгү болуушкуннары, ооң иштинде ниитилел медерелиниң үнер дөстериниң болгаш утка-шынарының дугайында айтырыг идеалистиг өзу-биле тайылбырлатынып турган. Ниитилел амыдыралының үндезинин ооң өскерлишкиннериниң чылдаганнарын кижилерниң идеялары, бодалдары-биле тайылбырлап турган.

Диалектиктиг материализминиң принциптерин ниитилел болуушкуннарын өөренирингe нептеретпишаан, Маркс биле Энгельс төөгүде эң-не баштай ниитилел дугайында өзулуг эртемни — төөгү материализмин тургускан. Социалогизга материализмниң идеязы болза гениалдыг идея болуп турганын В. И. Ленин айтып турган. Маркстың болгаш Энгельстиң мурнунда ниитилел болуушкуннарын анализтээрде социалогтар ниитилел медерелин база-ла тодарадып турар бүдүрүлге харылзаалары ышкаш, ындыг бөлүүн болгаш баштайгы харылзаларга чедир ханылап шыдаваннар болгаш билбес турганнар. Маркс биле Энгельс кижилерниң сагыш-сеткил амыдыралының хевирлетинин тургустунарының үнер дөстери болза, ниитилелдиң материалдыг амыдыралының бәйдәлдары болур болгаш чүүл-даа мурнунда материалдыг чазагай чүүлдерниң бүдүрериниң аргазы болур деп эртем өзузу-биле көргүскеннер. Кижилерниң медерели оларның амыдыралын тодарадып турар эвес, а харын дедир болуп, ниитилел амыдыралы оларның медерелин тодарадып турар — төөгү материализмниң кол, үндезилетинген өөредии ындыг.

Ниитилелдиң материалдыг амыдыралының бәйдәлдарының болгаш чүүл-даа мурнунда материалдыг чазагай чүүлдерни бүдүрер арганың өскерлишкини ниитилел медерелин өскертиринге чедирер. Ниитилелдиң материалдыг амыдыралының хөгжүлдезинин өйү четкен хереглелдериниң үндезининге тывылгаш, ниитилел медерели хамаарылгалыг тускай чоруктуг тып алыр. Ниитилел медерелинин хөгжүлдезинде салгаглыг чорук ооң-биле холбаалыг. Чижээ, философияның хөгжүлдезинин дугайын чугаалавышаан, Энгельстиң бижээни болза, «...Ие бүрүзүнүң философиязы ацаа ооң бурунгуларының дамчыдып бергени болгаш ооң бодунуң тыптып үнүп келгени баштайгы белеткелдиг тодаргай бодал материалы болур» (К. Маркс, Ф. Энгельс. Шилип алган чогаалдар, Т. II, арын 475).

Бодунуң хамаарылгалыг тускай чоруунуң хараазы-биле ниитилел медерели ниитилелдиң материалдыг амыдыралының хөгжүлдезинге идепкейлиг саңдарны чедирер. Марксизм-ленинизмниң өөредип турары болза, ниитилелдиң деңшилгелиг күштериниң эзлеп турары мурнакчы идеялар ниитилелдиң хөгжүлдезин, ооң бурунгаар шимчээшкинин чиигедип турар. Ниитилелдиң материалдыг амыдыралының хөгжүлдезинин хереглелдерин кончуг шын илереткен тудум-на, олар ужур-дузалыг болуп турар. Бодунуң үезин чурттап эткен болгаш ниитилелдиң реаксылыг күштериниң эрге-ажыктарынга бараалган турар реаксылыг идеялар ниитилелдиң хөгжүлдезин моондактап, саададып турар.

Идеологтуг болуушкуннарны бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинден, бүдүрүлгеден шуут үндүрүп ап болбас. Бүдүрүкчү күштериниң өскерлишкиннери идеологизга дорт эвес, а базисте, бүдүрүлге харылзаларында өскерлишкиннерни дамчыштыр илереткинер. Чижээ, бир эвес XIX векте Россияның бүдүрүлгезинин деңнелин шуут алыр болза, Россияга ынчаардагы мурнакчы материалистиг философия-биле реалистиг литератураның чечектелишкинин билип болбас. Орустуң революсчу демократтарның материалистиг философиязы ниитилелдиң материалдыг амыдыралының хөгжүлдезинин өйү келген хереглелдерин, чаа бүдүрүкчү күштер-биле феодалдыг бүдүрүлге харылзааларының аразында үскүлежишкинни илередип турган, ол философия Россияга өйү келген тараачын революциязының идеяларының теоретиктиг үндезини болган.

Ангылыг ниитилелде идеология болза, аңгы талазы-биле бот-шынарлыг болур. ол идеология ооң бодун төрүттүндүрген базисти хандырып, тергиидекчи аңгының эрге-ажыктарын илередип, камгалап турар деп марксизм-ленинизм өөредип турар.

Кажан бүдүрүлге харылзаалары бүдүрүкчү күштериниң характери-биле дүгжүп, оларның шимчедикчизи болуп турар үеларде тергиидекчи аңгылар ниитилелдиң хөгжүлдезинге деткимче берип, ниитилелди бурунгаар шимчедип турар мурнакчы идеологияның тургузукчулары болур. Кажан эрги бүдүрүлге харылзаалары бүдүрүкчү күштериниң ооң ынайгы хөгжүлдезинге моондак болу бээр революстуг кризистериниң үеларинде, бодунуң тергииделин арттырып аарын орадаштышаан, эрги аңгылар ниитилелдиң чаа, революсчу күштеринге үүр демиселге реаксылыг идеологияны ажыглап турарлар.

Амгы үениң капиталистиг ниитилелинде идеология болза реаксылыг күш болур, ол кудулап бадышкынның, бууразашкынның байдалында турар. Бууран дүшкен болгаш эртемге үүр ол идеология улуска улур угланган, ооң түннелдери ниитилелдиң хөгжүлдезинин объективтиг чорудулгазынга чөрүштүр чоруп турар. Буржуаз идеология кызыгаарланчак болгаш нүүлчү, чүге дээрге идеология капиталистернин чижек, мөлчүкчү эрге-ажыктарын, максималдыг кончааже оларның түткүлүн камгалап турар.

Социалистиг идеологияның буржуаз идеологиядан ылгалы болза, ниитилел хөгжүлдезинин объективтиг чорудулгазы-биле эрге-ажыктары дүгжүп турар ниитилелде эң мурнакчы, революсчу аңгы — ажылчын аңгының идеологиязы болурунда. Социалистиг идеологияның партийжи чоруу ооң ханы эртемнин-биле дүгжүп турар, ол болза социалистиг революция дээш, коммунизминиң тиилелгези дээш демиселгё ооң күүлүг чепсээ болуп турар.

Социалистиг идеология ниитилелдиң материалдыг амыдыралының хөгжүлдезинин өйү келген негелделерин, ажылчы чоннарның үндезин эрге-ажыктарын шын илередип турар. Ол идеология болза ажыдунмалышкы кады-ажылдажылганың болгаш бүгү нацияларның деңгерзинин, ажылчы чоннарның хосталгалыг демиселинге бараан болурунуң болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң идеологиязы болур.

Эртем, философия, уран-чүүл, мораль болгаш өскелер-даа ниитилел медерелинин янзы-бүрү хевирлери болур. Ол хевирлерниң кайы-бирээзи өскелерден ылгалдыг, боттары онзагай чүүлдерлиг, ынчалза-даа төөгүлүг үе бүрүзүнде олар ниити уткашынарлыг, ниитилелдиң хөгжүлдезинин ол чадазында ооң материалдыг амыдыралын илередишаан, олар чаңгыс-эптиг болуп турар.

Ниитилел медерелинин янзы-бүрү хевирлериниң характерлиг демдектерин болгаш чугула онзагай байдалдарын көрээлиңер.

Эртем. Эртем дээрге, кижи төрелгетениң ниитилел-төөгүлүг ажыл-чорудулгазының чорудулгазында чыын мөөнөтингеп объективтиг делегейниң—бойдустуң болгаш ниитилелдиң — болуушкуннарының болгаш хоойлуларының дугайында кижилерниң билигларының каттышкан түүнели болур. Боттуг чүүлдүң объективтиг хоойлуларын билири ниитилелдиң практиктиг хереглелери-биле болдунар.

Ынчаарга, ниитилелдиң эрге-ажыктарынга объективтиг хоойлуларны билирин ажыглаары деп чүл?

Ол болза ниитилелдиң кайы-бир амыдыралчы эрге-ажыктарын хандырары, кижилерниң эрге-ажыктарынга таарыштыр чамдык хоойлуларның үрегдекчи хөделишкиннерин кызыгаарлаары азы өске хоойлуларга делгем орукту бээри болур. Объективтиг хоойлуларны практика талазы-биле ажыглаары болза ниитилелдиң бойдусту тергиидээрин күштелдирип турар.

Аңгылыг ниитилелде кижилерниң, ооң иштинде эртем ажылы кылып турарларының мировоззрениези болза аңгы талазы-биле мировоззрение болуру чугаажок. Эртемденнер ханчалза-даа кандыг-бир аңгының туружунга турарлар. Мынчангаш олар эртем ажыдышкыннарын тайылбырлаарда, кайы аңгыга хамааржып, кайы аңгының эрге-ажыктарын херек кырында камгалап турарыл, ол аңгының мировоззрениезин, идеологиязын илередип турар.

Амгы үениң капиталистиг ниитилелинде эртемни болгаш техниканы реаксылыг буржуазия ажылчы чоннарны мөлчүп, дээрбедээр сорулгага ажыглап турар. «Капиталистиг ниитилелде эртемниң болгаш техниканың деңшилгези дер соруп алырының уран аргазы болуп турар»—деп В. И. Ленин айыткан (том 18, арын, 557). Реаксылыг буржуазия эртемни агрессчи дайыннарны белеткээр, бактериологтуг, атомнуг чепсектерни болгаш кижилерни массалыы-биле өлүрүп-хыдыырының өске-даа чепсектерин бүдүрүп үндүрер сорулгага калбаа-биле ажыглап турар.

Коммунистиг тургузуушкунга бараан болуп турар эртем принципиалдыг өске рольду күүседип турар. Совет улустуң эрге-ажыктарынга бараан болуп турар совет эртем коммунистиг тургузуушкуннуң идепкейлиг күүжү болу берген. Совет эртемденнерниң эң чугула чедишкиннериниң бирээзи болза атомнуг энергияны бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруун камгалаарының эрге-ажыктарынга-даа, үлетшүрүнүң тайбын сорулгаларынга-даа ажыглап турары болур. Бистиң эртемивистиң деңшилгезин тодарадып турар совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң канчаар-даа аажок улуг амыдыралчы күүжүнүң дугайын эртемнин чедишкиннери чугаалап турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет эртемденнериң ажыл-чорудулгазын углап башкарып, эртемни бүгү тала-биле хөгжүдеринге таарымчалыг байдалдарны хандырып турар. Бистиң эртемивистиң улуг чедишкиннериниң чугула чылдагааннарының бирээзи болза, марксизм-ленинизмниң теориязының быжыг суурунга ооң даянып турарында. Совет эртем санал-оналдарның демиселинин, шүүмчүлелдин хостуунуң байдалынга хөгжүп турар.

Совет эртемниң үндезин онза байдалы болза практика-биле, социалистиг бүдүрүлге-биле ооң үзүлбес харылзаазында. Сөөлгү чылдарда канчаар-даа аажок улуг калбарышкынны алган эртемденнериң бүдүрүлге ажылдакчылары-биле кады-ажылдажылгазында ол харылзаа көскү илеретинин турар. Совет эртемденнериң бүдүрүлгениң практиктиг ажылдакчылары-биле чогаадыкчы кады-ажылдажылгазы бистиң улус ажыл-агыйбыстың хөгжүлдезинин темпилерин дүргедедир болгаш ооң-биле кады эртемниң бодунуң хөгжүлдезинге, ооң бурунгаар шимчээшкининге арганы берип турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ынай дүргеп көдүреринге эртем-техниктиг чедишкиннерни үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга шингээдири канчаардаа аажок улуг ужур-дузалыг. Совет эртемденнер моон соңгаар боттарының бүдүрүлге-биле харылзааларын ооң-даа арттык быжыглаар болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң хераанге чаа болгар чугула салыышкынны киирерлер көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң улам ынай дүргедеткен хөгжүлдезинин чаа, ам-даа шиитпирлетинмээн хөй айтырыглары совет эртемниң мурнунда ам-даа онза күштүү-биле тургустунуп келген.

Философия. Марксизмниң тыптырының мурнунда философияны өртемчей дугайында бүгү билиглерни бодунга киириштирип турар эртемнериң эртеми кылдыр көрүп турган. Марксичи философияның—диалектиктиг материализмниң — тывылганы философияга өзулуг революсчу эргилде болган. Марксичи философияның өөренир үүлү чүл дээр болза бойдустуң, кижи ниитилелинин болгаш боданыгның хөгжүлдезинин эң-не ниити хоойлулары болур. Марксичи философия болза ниитилелдиң эң революсчу аңгызы—пролетариаттың болгаш ооң партиязының карачаңгыс, өзулуг эртемниг мировоззрениези болур.

Кандыг-даа философияның дээди, кол айтырыы болза, боданыгның амыдралга хамаарылгазының дугайында айтырыг болур. Ол айтырыгны шиитпирлээнинден хамаарыштыр философтар ийи удурланышкак лагерьге — материалистер болгаш идеалистер кылдыр чарылганнар. Философияның төөгүзү — ол болза, материализмнин идеализм-биле демиселинин төөгүзү. Ол демисел болза, кажан-даа философия талазы-биле аңгыларның, партияларның демиселинин илередии болуп келген. Ленинниң айытканы болза, эң чаа философия «ийи муң чыл бурунгаргызы ышкаш, база-ла партийжи» (т. 14, арын, 343).

Идеализм болза, төөгүлүг туруштан дүжүп бар чыдар реаксылыг аңгыларның идеологиязы болуп кажан-даа ынчаар хөделип келген. Материализм болза, тыптып үнүп турар, деңшилгелиг аңгыларның идеологиязы болур. Ынчалза-даа эрти, Маркстың мурнунда материализм улуг четпестерлиг турган. Ол материализм метафизиктиг, механиктиг материализм болур болгаш ниитилел амыдыралының болуушкуннарын тайылбырлаарынче нептеревейн турган. Марксизмге чедир ниитилелди көөрүнүң үзел-бодалдарынга идеализм кызыгаар чок тергиидеп турган.

Марксизмниң философиязы ооң мурнундагы философиядан массаларнын хосталгалыг шимчээшкини-биле холбаалыг, ажылчы чоннарның мировоззрениези болуп, боттарының хосталгазы дээш, коммунизм дээш демиселдиң тугу болуп турганы-биле үндезин ылгалдыг. Диалектиктиг материализмниң философиязындан пролетаржы массалар ниитилелди билириниң болгаш революсчу чаартырының күүлүг чепсээн, коммунизм дээш демиселге идейлиг чепсекти тып алган.

Диалектиктиг болгаш төөгү материализми бүгү совет улустуң мировоззрениези болу берген.

Амгы бадалдарда марксичи-ленинчи философияның эң чугула сорулгазы болза, реаксылыг буржуаз идеологияга үүр демисел болур.

Бистиң интеллигенциявыстың чамдык кезээнге буржуаз идеологияның синнигип кирери совет эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезинге үүр хораны чедирер. Космополитизм болгаш национализм, метафизика болгаш идеализм ышкаш, реаксылыг буржуаз идеологияның ындыг тодаргай илергейлээшкиннеринге үүр партия чидиг демиселди чорутканы билдингир. Коммунистиг партия волюнтаризмниң болгаш фатализмниң реаксылыг идеяларынга үүр эштеш чок демиселди чорудуп турар. Волюнтаризм болза бойдустуң болгаш ниитилелдиң хоойлуларының объективтиг характерин хүлээп, ниитилелдиң хоойлуларының объективтиг характерин көрбейн турар. Бойдуска болгаш ниитилелге кижи бодунуң хоойлуларын айтып берип болур, хоойлуларны бодунуң турасоруунга болгаш күзелинге таарыштырып алыр чүве деп волютаристер бадыткан турарлар. Ийи-чаңгыс кижилерге чүүлүрүнүң марксизмге өжээннешкек реаксылыг идеалистиг чоруунуң үндезини волюнтаризм болур. Ол үзел-бодал төөгүнүң өзулуг тургузукчулары болгаш шимчедикчилери — улус массаларның шиитпирлиг ролюн тооп көрбейн турар. Волюнтаризм херек кырында эртемни чок кылырынга, политикага авантюризмге чедирер.

Бир эвес волюнтаризм объективтиг хоойлуларны хүлээвейн турар болза, а фатализм оларны алгап-йөрээп, ниитилелди хоойлуларга кулдандырарынче чыгып турар. Фатализм ала-чаягаарлаашынны болгаш бот-агымны нептередип турар. Ниитилелдиң политиктиг амыдыралынга фатализм кудурукталган чорукка, ниитилелди коммунистиг эгелерге чаартыры дээш революстуг демиселден ойталаарынга чедирер.

Марксичи философия волюнтаризмгедаа, фатализмге-даа бир демей эштеш чок. Марксизмниң өөредип турары болза, кижилер боттарының кара-туразы-биле хоойлуларны тургузуп, азы оларның хөделишкинин күш чок кылып шыдаваа, ынчалза-даа кижилер оларны ажыдып, боттарының эрге-ажыктарынга оларны ажыглап болур. Коммунизм тургузуушкунундан канчаардаа аажок улуг чедишкиннер болза Коммунистиг партияның политиказы ниитилел хөгжүлдезинин объективтиг хоойлуларын эртем өзузу-биле ханы билириниң үндезининге тургустунганының, совет ниитилелдиң бурунгаар, коммунизмче шимчээшкининиң шиитпирлиг күжү болур бүгү улустуң кызыгаар чок деткимчезинге даянып турарының ачызында чедип алдынган.

Уран-чүүл. Ниитилел медерелинин хевири болур уран-чүүлүң тускай онзагай чоруу болза, уран-чүүл боттуг чүүлү логиктиг билишкиннериниң дузазы-биле эвес, а уран-чечен хевирлерге илередип турары болур.

Уран-чүүл бодунга янзы-бүрү жанрларны, хевирлерни: каастап кылыр чуруларны, литератураны, музыканы болгаш оондаа өскелерни хаара тудуп турар, ынчалза-даа олар шупту боттуг чүүлү илереттишаан, чаңгыс ниити чүүл уран-чечен овур-хевирге хаара туттунган турар.

Уран-чүүл амыдыралды билириниге болгаш кижизидериниге, оларның идеяларын болгаш медерелдерин хевирлээринге улуг рольду ойнаар. Мурнакчы идеялар-биле уран-чүүлдүң харылзаазы ооң деңшилгелиг характерин хандырар.

Аңгыларга хуваатынган ниитилелде уран-чүүл аңгы талазы-биле характерлиг болур, ол кандыг-бир базисти хандырып турар. Ынчалза-даа ооң-биле чергелештир аңгылыг удурланышкак ниитилелде чогаалчыларның, чурукчуларның аразында бодунуң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын улус массаларның эрге-ажыктары, чүткүлдери-биле болгаш мурнакчы идеология-биле холбаштырып турар шылгарангай кижилер бар, ооң уламыдан оларның чогаадылгалары бодунуң үезинден ыракта бурунгаарлап чоруй баар болгаш дараазында төөгүге бодунуң дириг ужур-дузазын хевээр арттырып каар. Пушкиннин, Некрасовтуң, Гогольдуң, Салтыков-Щедриннин, Репиниң болгаш өскелериниң-даа чогаадылгалары ындыг.

Совет уран-чүүл, литература улуг орус улустуң болгаш өске-даа улустарның культуразының тургусканы бүгү-ле эң дээре, мурнакчы чүүлдерни салган ап турар. Ооң-биле чергелештир совет уран-чүүл болза уран-чүүлдүң хөгжүлдезинге чаа чада болур. Ол—делегейде эң мурнакчы, эң идейлиг болгаш деңшилгелиг уран-чүүл болур.

Бистиң литературавыстың болгаш уран-чүүлүвүстүң онзагай демдектери болза оларның улусчу хевири болгаш совет патриотизм болур. «Делегейде эң мурнакчы литература болур совет литератураның күүжү чүдел дизе, ында улустуң эрге-ажыктарындан, күрүнениң эрге-ажыктарындан өске кандыг-даа эрге-ажыктар чок болгаш турбас-даа литература болуп турарында»—деп «Звезда» болгаш «Ленинград» журналдар дугайында партияның ТК-ның доктаалында чугаалап турар.

Совет уран-чүүл национал хевирлерге хөгжүп турар. Бистиң чуртувуста улус бүрүзү совет уран-чүүлдүң ниити эртинезинче бодунуң дагыннатынмас салыышкынын киирип турар. ССРЭ-ниң улустарының литературазының болгаш уран чүүлүнүң чаңгыс-аай кылдыр каттыжып турар эгези болза оларның социалистиг уткашынары, пролетаржы интернационализмниң идеязы болур. Бүгү совет идеологиязышкаш, бистиң литературавыс болгаш уран-чүүлүвүс амыдыралды бадыткап турар, олар чараш чазагай болгаш омак-сергек чоруктуң угаан-бодалы-биле, бистиң улуг хөрээвистиң тиилелгезинге бүзүрелбиле синниккен.

Совет уран-чүүлдүң методу болза боттуг чүүлдү шывчы илередирин негеп турар социалистиг реализм болур. Реалистиг уран-чүүлдүң күжү болгаш ужур-дузазы чүдел дизе, ол бөлүүн кижилериниң бедик угаан-бодалының шынарын болгаш эки талалыг үлегер-чижээн дилеп тып, ажыдып турар, оларның үлегер-чижээ өскелерге үлегер болуп турар чүүлдерни чидиг чечен овур-хевирлерни дамчыштыр тургузуп турар. Үлегер-дүрзү болур чорук болза реалистиг уран-чүүлде партийжи чоруктуң илергейлээшкининиң кол саңдары болур деп эш Маленков чугаалаан. Үлегер-дүрзү болур чоруктуң проблемазы кажан-даа политиктиг проблема болур.

Бистиң литературавыс болгаш уран-чүүлүвүс СЭКП-ның XIX съездизинин демдеглээни улуг четпестерни долузу-биле ам-даа ажып тиилевээн. Совет чогаалчылар болгаш уран-чүүлүң ажылдакчылары совет кижилериниң эки талалыг характерин тургузар болгаш ооң-биле кады удурланышкак хөгжүлдеде амыдыралды көргүзер, кандыг-даа каастаашкын чокка, ынчалза-даа коялаашкын чокка, шынчы көргүзер хүлээлгелиг, ол чогаалдар бистиң чуртувуста ам-даа бар авыяастыг кижилериниң чажыртынып алган шывын, чаза согар ужурлуг, совет ниитилелдиң амыдыралында ам-даа бар четпестерни, аарыглыг болуушкуннарны илередип сойгалаар ужурлуг. Ынчалза-даа амыдыралдың шынчызын, бистиң боттуг чоруувусту хажыдыр эмин эртир хөөреди бээр чоруктарны болдуруп болбас. Бистиң үеристиң эки маадырын көргүзери болза совет уран-чүүлүн кол сорулгазы деп чүвени уттуп болбас, тодаргайлаарга бистиң амыдыралывыс, бистиң кижилеривис үндезини-биле өскерилгеннер, олар шаандакы турганы ышкаш эвестер. Совет кижи бодунуң бүгү угаан-бодалы-биле, бодунуң төлептиг аңгалары-биле бүгү делегейниң мурнунга көзүлдүр турупкан.

Амыдырада бүгү-ле өлүг болгаш авыяастыг чоруктарны сатираның аргазы-биле сойгастап илередири болза чүгле аңаа бодунга хамаарышкан бүгү-ле ол авыяастыг чоруктарны илереткени ол эвес. Харын сатира бүгү-ле четпес талалыг чүүлдер-биле демисежир сорулга-биле оларны сойгастап, чок кылыр сорулга-биле оларны көргүзер ужурлуг. Шын чүүлге дүүшпес сатира чогаалын тургуспушаан, ооң-биле совет сатираның идеязын хажытпышаан, чамдык литературалар шын эвес орукче кирип турарлар. Чечен көргүзүглериниң ындыг янзылыг «методтары», чижээлээрге, А. Мариенгофтуң «Салгакчы принц», И. Городецкийниң «Шылгарангай ажылдакчы» база өске-даа шиилер совет уран-чүүлге хүлээп алдынмас, олар бистиң боттуг амыдыралывысты хажыдып турар. Совет кижилериниң амыдыралының шынчы көргүзүү, коммунизм тургузукчузу совет улустуң ажыл-чорудулгазының улуун көргүзери, совет үениң маадырын көргүзери—совет уран-чүүлдүң кол сорулгазы. Бо бүгүнү амыдырада болуушкуннарының эки талаларын илередип турар бистиң боттуг чүүлдериниге үлегер-дүрзү болурунуң чечен көргүзүглериниң аргалы-биле боттандырын болур.

Делегейде эң идейлиг болгаш мурнакчы совет уран-чүүлдүң чедишкиннери болгаш чаа улуг сорулгалары кестүп турда, буржуаз литература болгаш уран-чүүл, ханы бууразашкынның байдалында турып турар. Буржуаз литература болгаш уран-чүүл болза самыын-садаргай чорукту, өскерликчи кижилерге чүдүүрүн, дайыннарның эргежок чугулазын болгаш кижилерни өлүрүп хыдырын мактап турар. Ол бүгү реаксылыг империалистиг буржуазияның хереглелинге барып турар.

Мораль—ол болза кижилериниң бот-бодунга болгаш ниитилелге хамаарылгазын тодарадып турар чурумнарның болгаш болуп ап чоруурунуң норкаларының [illegible] жыышкыны болур. Мораль—ниитилел медерелиниң хевирлериниң бирээзи.

Аңгылыг ниитилелге мораль аңгы талазы-биле характерлиг болур. Мораль—төөгүнүң категориязы ол ниитилел амыдыралының, бүдүрүлге харылзааларының хевирлериниң өскерлири-биле кады өскерлип турар.

Буржуазияның феодализм-биле, ооң идеологиязы-биле деңшилгезинин үезинде буржуаз мораль билдингир деңшилгелиг ужурдузалыг турган. Буржуазия болгаш ооң идеологтары ол үеде феодал-дворян моральга үүр, шажынчы дүмбей болгаш куурумчу чоруктарга удур туржып турганнар. Ынчалза-даа соонда реаксылыг аңгы апаргаш, буржуазия бодунуң мурнундагы принциптериниң болгаш билишкиннериниң ойталаан. Буржуаз мораль амгы үеде эң кедергей реакцияның илергейлээшкини, кижи көөр хөөн чок идеологияның болгаш аморальдыг билишкиннерниң илергейлээшкини болур, расизм-биле, массаларны мөлчүүрүнүң идеологиязы-биле ол холбашкан, кандыг-даа моральдыг туруштарны, аажы-чаңчылдың принциптерин ол хүлээп көрбейн турар.

Амгы үениң буржуазияның моральга үүр чоруу бодунуң эң көскү илергейлээшкинин эң улуг кончааны сүрер дээш дайыннарның эргежок чугулазын пропагандалап турар, массаларның аш-туренги чоруун чепсүүнүп турар, эртем-билигдеп ойталап турар америк империализмниң идеологиязындан илереп турар. Америк империалистер бодунуң кижизидилгезинин бүгү системазы-биле пропаганданы ажылчы чоннарны боттарының сорулгаларын боттандырарынга дыннангыр чепсек болдуруп алырын орадажып турарлар. Амгы үениң буржуаз моралының код «принциптериниң» бирээзи болза кижилерни өлүрүп хыдырының араатанзыг идеологиязы—мальтузианство болур, ол идеологияны-биле алырга, дайыннар болза чогумчалыг болгаш кажан-даа чазагай саңдарлыг чүве ышкаш кылдыр көргүстүнүп турар.

Социалистиг идеология-биле харылзаалыг болгаш типлээн социализмниң базазынга бүгү талалыг хөгжүлдеш алган совет мораль болза кижи ниитилелиниң төөгүзүнде мырыңай чаа мораль болур. Улуг Ленин болза, коммунистиг моральдың дээди хоойлузу болза коммунизмге бараан болуру деп өөреткен. Коммунизм болгаш ооң эрге-ажыктары — совет моралының принциптериниң дээди чүүлү болур. Коммунистиг партия совет кижилерни Төрээн чуртунуң мурнунга патриоттуг хүлээлгезин бедин-биле билириниң, улуска бердингениниң болгаш кызыгаар чок баралан болурунуң өзузунга, улустарның найыралының, пролетаржы интернационализмниң болгаш ажылчы чоннарның бүгү дайзыннарын көөр хөөн чок чорутуп өзузунга соксаал чок кижизидип турар.

Коммунистиг моральдың принциптери бистиң партиявыстың Уставында чайынанчак илергейлээшкинни тыпкан. Шынчы, ак-сеткилдиг, ханы принципиалдыг болгаш улустуң хөрээнге, коммунизмниң хөрээнге бердинген болуру—совет моральдың эң чугула демдектери. Коммунистиг мораль болза, коммунизм тургузукчуларының чаңгыс-аай коллективинде сырый каттышкан бүгү совет кижилериниң моралы болу берген.

Ынчалза-даа совет кижилериниң медерелинде болгаш аажы-чаңында капитализмниң артыышкыннары ам-даа бар. Социализмни быжыдарының болгаш хөгжүдериниң база коммунизмче чоорту шилчилгениң сорулгазы эргиниң ол артыышкыннарын ажып тиилээрин болгаш коммунистиг моральды бүгү тала-биле хөгжүдерин, бүгү совет кижилериниң медерелдиг чоруун бедидерин негеп турар.

Шажын — боттуг чүүлдүң хажыдыышкыныг, эртемге үндезилетинмээн илередишкинин берип турар, ниитилел медерелиниң онза хевири. «Шажын бүгүзү кижилериниң хүн-бүрү амыдыралында оларның кырынга тергиидеп турар [illegible] кыстериниң башты таап бодаан илереөшкининден өске чүү-даа эвес, черде бар күштер ол илереөшкинде кудайда ышкаш сагындырар» деп Энгельс бижээн («Анти-Дюринг». 1953 ч. арын 299).

Шажын аңгы талазы-биле характерлиг болгаш ону реаксылыг аңгылар бодунуң сорулгаларынга ажыглап турар. Бойдустуң болуушкуннарынга хажыдыышкынныг, бүдүүлүк «тайылбырлашкынның» түннели кылдыр тыптып келген шажынның идеологиязы болза, ниитилелдиң аңгыларга чарылганының соонда тергиидекчи аңгыларның эрге-ажыктарын быжыглап, массаларны дарызарын болгаш мөлчүүрүн «мөнгежидерин» орадажып турар. Ынчангаш марксизм-ленинизм шажынны улустарны эзиртир хоран деп адаан.

Кижи ниитилели удурланышкак формацияның бирээзинден өскезинче шилчип турар душта шажын идеологиязы мөлчүкчүлерге хамаарышкан багана боп, бодунуң күжүн арттырып ап, удурланышкак формацияларның бир надстройказындан өске настройказынче шилчип турар. Ооң-биле чергелештир шажын чамдык өскерилгелерге, реформаларга таваржыр, ооң утказы болза, массаларның угаан-бодал дарылының чепсээ болур бодунуң кол функциязын арттырбышаан, чаа социал-экономиктиг байдалдарга болгаш чаа мөлчүкчү аңгыларның негелделеринге таарыштыр эде тургустунары болур.

Социализмниң байдалдарында шажын идеологиязының надстройка болуру соксаар, кижилериниң медерелинге эргинин ниитилел болгаш экономиктиг харылзааларының артыышкыннары болуп артар. Шажынны чемгерип, төрүттүндүрүп турар базис чокка шажынчы медерел чүге артып каар чүвел? Ниитилел амыдыралындан ниитилел медерели чыып каан турарындан ындыг болур. Эрги идеялар болгаш билиглер, ооң иштинде шажынчы билиглер оларны төрүп үндүрген базис-биле кады дораан эвес, а чоорту чок кылдынар. Эрги идеялар, аажы-чаңчылдар, канчаар-даа аажок нептерээчел болур. Ооң аңгыда совет кижилериниң медерелинге эргинин артыышкыннарын деткир, диргизин хөделдирерин орадажып турар капиталистиг хүрээлээшкиниң дугайын уттуп болбас. Мынчангаш эргиниң артыышкыннарын болгаш чаңчылдарын ажып тиилээринге улуг болгаш шыдамыккай кижизидилге ажылы негетинер.

Бистиң байдалдарывыста эргиниң шажынчы бодалдарын үндезиниг-биле чок кылырының эң чугула чепсээ болза коммунистиг кижизидилге, массаларга эртемниг болгаш политиктиг билиглерни нептередири, материалистиг мировоззрениени пропагандалары болур. Ол болза, шажынга удур пропаганданың эң кол чүүлү болур.

* * *

Марксизмниң өөредип турары болза, ниитилелдиң политиктиг, эрге уран-чүүл болгаш философтуг идеялары, үеелери болгаш оларга хамаарышкан албан черлери болза ниитилелдиң хөгжүлдезинге канчаар-даа аажок улуг идепкейжи күш болур. Бүгү совет улустуң идеологиязы болган социалистиг идеология совет улустуң коммунизм дээш демиселинге канчаар-даа аажок улуг мобилизакчы, организакчы болгаш чаартыкчы рольду ойнап турар.

А. МАСЛИН,
философия эртемнериниң кандидады.

Ажыл-агый санажылгазы—трактор бригадазының ажылының чедиишкинниг болурунуң үндезини

Таңды районда Бай-Хаак МТС-тин үшкү трактор бригадазы Ленин аттыг колхозтуң ховуларын сайзырады ажылдап берип турар. Каа-Хем районнуң колхозтары-биле болгаш трактор бригадалары-биле чарышка алган хүлээлгелерин күүсетпишаан, ол бригаданың трактористери районга чайгы чер аңдарылгазын бир-ле дугаарында боттандырып, кур черлер шиңгээдип алырының планын ийи катап ажыр күүседип, амгы үеде 1955 чылдың тарылгазынга күскү чер аңдарылгазының планын чедиишкинниг доозуп турар.

Тракторист Куулар Бюрбеш трактор ажылының чыл планын 99,1 хуу күүседип, ажылды тергиин эки шынарлыг кылып турар. Ам механизаторлар колхозчулар-биле кады ниитиниң мал ажылынга чемнер белеткээриниң планын күүседир дээш чүткүлүг демисежип турар.

Келир чылдың бедик дүжүдүнге быжыг үндезинни салыр дээш ам бригада кол кичээнгейни ынаар мөөнеп турар. Бо чылын чайгы чер аңдарылгазын эң эки агротехниктиг хуусаларда боттандырган. Эрткен чылын белеткеп аңдарган черге күзүн чажып тарыыр көктарааны бригада бо чылын бир-ле дугаарында тарыыр. Трактористер Куулар Бюрбеш, Семен Бутанаев, Виктор Чумаков, Селегев чайын аңдарган черниң ажаалгазын үлегерлиг хандырганнар. Агротехниканың бүгү негелделерин сагыш тургаш, чайын аңдарган черлерге үш дапкыр, эрте аңдарган черлерге ийи дапкыр культивацияны чоруткан.

Чайын аңдарган черлерге бирги культивацияны 12 сантиметр, ийигизин 10 сантиметр болгаш үшкүзүн 8 сантиметр ханы чоруткан. Ам чайын аңдарган черлер шазараш болгаш арыг байдалда чыдар 1955 чылда бедик дүжүттү алыры-биле бригада 440 га кур черлерни эрте хуусаларга аңдарган. Бо чылын күзүн чажып тарыыр тарааларны чүгле ханакарактаар аргалыг-биле чорудар деп турар. Бо чылын бригада ажаап алыышкын эгелегиже чедир 120 гектар күскү черлерни аңдарган болгаш ам-даа 50 гектарны немей аңдарар деп турар. Ынчангаш Ленин аттыг колхоз келир чылдың дүжүдүнге 812 гектар эки шынарлыг белеткетинген черлиг боор турар, ол дээрге келир чылдың тарылга шөлүнден 15 хуу ажыл турар. Дүжүдү ажаап алдынган черлерни дүжүт ажаап алыышкынының соонда аңдарар болгаш бок үнүштерден тараа шөлдерин арыглаарының айтырыы чедиишкинниг шиитпирлетинер.

Амгы үеде үшкү бригада энир чылгызындан дыка организастыг ажылдап турар. Трактор паркызының бүдүрүкчүлүү өзүп турар. Бүгү ажылдарны хуусаазында күүседип турар. 15 ат күштүг трактор бүрүзү чылда 480 гектар планныг тургаш, ам 384 гектар черлерни ажылдап кылган. Чыл планы чүгле долдур эвес, харын ажыр күүсетинген турар дээрзинде чигзиниг чок. Кывар чүүлүү камнаарының, аңдарган гектарның бот-үнезин чиигедириниң талазы-биле бригада бодунуң хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар. Оттулар чүүл камналгазы ам безин чээрби центнер ажып турар. Трактор ажылдаашкынының-даа, база чыл планын күүседириниңде талазы-биле үшкү трактор бригадазы Бай-Хаак МТС-тин бүгү бригадаларының ортузунда бирги черни быжыг-биле өөлеп турар.

Ол бүгү болза, хамыктың мурнунда ажыл-агый санажылгазынче шилчиишкиниң түңнели болган. Ажыл-агый санажылгазын калбартканы бригаданың бүгү коллективиниң харыысалгазын бедиткен. Механизаторлар болгаш прицепщиктер бүрүзү тракторну болгаш кожуддалыг машина бүрүзүн эки ажаар, кезектерни болгаш кывар чүүлдү камнаар, машинаны долузу-биле ажыглаар дээш ораладып турар. Ажыл-агый санажылгазынче шилчиишкив механизаторларның чогаадыкчы инициативазын база бедиткен.

Тракторларның күчүзүн ажыглаары барык ийи катап өскен. Трактор бригадазының коллективиниң кежигүннериниң дүржүлгазы болзо, ажыл-агый санажылгазы дээрге, Коммунистиг партияның XIX съездизиниң: беш чылдың төнчүзүнде тракторнуң хүнде ажылдаашкынын барык 50 хуу улгаттырар деп салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседириниң эң чугула чүүлү болур дээрзин оларга бүзүреткен.

Бодунуң хөрөөн билир болгаш аңаа ынакшылдыг Иван Сидорович Хабаровтуң улуртүп турары үшкү трактор бригадазы бодунуң ажылын доктаамал болбаазырадып, механизаторларның техниканы долдур ажыглаары дээш демисешпишаан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле бо чылын безин улуг чедиишкиннерни чедип алган.

М. БАКЧЕВНИКОВ,
Бай-Хаак МТС-тин кол агроному.

Совхозта куш ажылы

Тамбов области «Арженка» совхоз республиканың эң улуг куш үрелел ажыл-агыйы болур. Совхозта куш ажылының талазы-биле план дыка ажыр күүсетинип турар. Куш чуургазының бот-үнези 9,6 хуу чиигээн. Ажыл-агый бо чылын миллион ажыг рубльдиң орулгазын алган. Совхозтуң чедиишкиннерин Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде калбаа-биле делгеп көргүүкен.

Чурукта: совхозтуң бичии чаш куштар өстүрериниң чэйлаг чери.

Фото З. Евзерихиннии. СЭТА-ның пресслишези.

КОЛХОЗЧУ МАЛЧЫННАРДА

Мал өстүрер планын күүсеткен

Өвүр районда «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели ниитилештирген малдың ажаалгазынга таарымчалыг байдалды тургүскан. Колхозтуң мал фермаларында 70 ажыг дүржүлгалыг малчыннарны быжыглаан. 1954 чылдың январьда колхозтуң малы 7394 баш турганындан бо чылдың июльда 10372 баш чедип, эрткен чылга деннээрге 140 хуу өзүлделиг болган.

Колхоз мал өстүрер планын мыйыстыг бода мал талазы-биле 107, чылгыныын — 104 хуу, хойнуун — 106 хуу, өшкүнүүн — 119 хуу кыдыр күүсеткен. Малчыннар малдың чаш төлдерин чидириг чокка камгалап ап турар. Чижээ: бо чылын бызааның—98 хуузун, кулуннуң—98,9 хуузун, хураганның—96 хуузун, анайның—97 хуузун бүрүн доруктуруп алган.

Малчыннар малдың баш санын өстүрери-биле кады оон проктулуун бедидер, мөзү шынарын эжижидер ажылдарны чорудун, колхозка хөй орулганы киирип турар. Сүт-бараан фермазы чүгле ийи ай иштинде 4637 литр сүттү саап, 473 килограмм саржагны колхозтуң орулгазынга киирген. Колхоз бо чылын эт, дүк планын 100 хуу күүсеткен. Колхозтуң орулгазынга дүктен 32.000 рубльдиң, эттен 137.530 рубльдиң, сүт, саржаг, сметанадан 13.620 рубльдиң орулгазы киирген. Колхоз мал ажылындан киирер акша орулганын планын ажыр күүсеткен. Колхозтуң орулгазы көвүдээн тудум колхозчуларның материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедээн. Хойжу эш Оолакай ажылагый чылының бир дугаар чартыында авансыга 800 рубльди, чылгычы эш Бурбужап—800 рубльди, инек кадарчызы эш Таа-оол—800 рубльди алганнар.

Д. ШАГДЫР.

Мал ажылын хөгжүдер дээш

Ниитиниң малының баш санын өстүрериниң чартык чыл планын Каа-Хем районнуң чамдык колхозтары күүсеткен. «Тиилелге» колхоз мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң планын 101,2 хуу, хаваннының — 106 хуу, хойнуун —102 хуу, өшкүнүүн—109 хуу, ол ышкаш «Большевик» колхоз бүгү чүзүн малдарның баш санын өстүрериниң чартык чыл планын долдур күүсеткен.

Ындыг-даа болза, ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң чартык чыл планын элээн хөй колхозтар четче күүсетпээн. Сорулга болза, районнуң бүгү колхозтары чыл төнчүзүнге чедир малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле планын күүседир дээш чугула хемчеглерни чорудары болур.

Я. ДОРЖУ.

Колхозтуң хоочун малчыны

Кызыл районнуң «ТАРН 12 дугаар Улуг хуралы» колхозтуң чылгычызы О. Халбыкай ирей ниитиниң малының баш санын өстүрериниң талазы-биле багай эвес ажылдап келген. Ол бо чылын төрөөн 34 белерниң кулуннарын чидириг чокка менди камгалап алган.

О. Халбыкай бодунуң назы хары улгады берген-даа болза, кырганынга чалынмайын бодунда быжыглатынган чылгызының күш-шыдалын семис шыырак болдурар дээш, сериин оттуг тайгаларга одарладыышкынны таарыштырып турар.

Н. СЕДЕН.

Локомобиль колхоз бүдүрүлгезинге улуг ажыктыг болуп турар

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозу бус-биле ажылдаар локомобильди шагда-ла ажыглалга киирген. Ол болза, 25 ат күжүнге деннежир. Ажыглалда киргеи локомобиль колхоз бүдүрүлгезинге улуг ажыктыг болган.

Локомобиль-биле электростанциязын ажылдадып турар. Ол ышкаш пилорама локомобильдиң дузазы-биле ажылдап келген. Хүнде 10—12 кубометр маныны пилорама дилип турар. Колхоз электри күжү-биле өске-даа ажылдарны күүседип турар.

В. ШОЙДУН.

Кызыл районнуң башкыларының чөвүлел хуралы

Бо чылдың август 26—28-те Кызыл районнуң башкыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Чөвүлел хуралга амгы үениң байдалының дугайында, школаларда өөредилге кижизидилгелиг ажылдарны болгаш сагылга-чурумну эжижидериниң дугайында илеткелдерни чугаалашкан база үшкү айтырыгга 1954—55 өөредилге чылының өөредилге планының болгаш программаларының чаа өскерилделериниң талазы-биле таныдылга илеткел база оон-биле холбаштыр класстарның, эртемнериниң аайы-биле секция ажылдары эрткен.

Бирги айтырыг дугайында СЭКП Кызыл райкомунуң секретары эш Кицин илеткел кылган. Ол бодунуң илеткелинге социалистиг көдээ ажыл-агыйны улам ыраай хөгжүдериниң, чоннуң материалдыг чазагай байдалын эжижидериниң талазы-биле культура фронтузунуң, ылаңгыя совет башкыларының мурнунда салдынган сорулгаларны айыткан. Оон-биле кады бүгү делегейниң амгы байдалдарының дугайында чугаалаан.

Школаларга өөредилге кижизидилгелиг ажылдарны болгаш сагылга-чурумну эжижидериниң дугайында илеткелли районо эргелекчизи эш Шагдыр кылган.

Илеткелчи районуң школалары эрткен өөредилге чылында болгаш чаа өөредилге чылынга септелгениң база белеткеддиң талазы-биле эвээш эвес чедиишкиннерни чедип алганын демдеглээн. 1953—54 өөредилге чылының өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарының түңнелинде районнуң бүгү школаларының өөреникчилериниң 91 хуузу багай демдек чок өөренген. Оон иштинде Чедериниң аге школазының өөреникчилериниң 99 хуузу, Ээрбектиң чеди чыл школазының — 95,4 хуузу, Чербинин чеди чыл школазының—91,8 хуузу багай демдек чок өөренген.

Районнуң башкыларынга өөреникчилерге быжыг билигни берип, төрелдер-биле быжыг харылзааны тургузуп, класс уруктунчузунуң ажыл-хүлээлгезин эки кылып, планныг ажылдап, оон күүседези дээш ургуларның ортузунга кижизидилге ажылын эжижидип турар башкылар бар. Чижээ Ээрбек чеди чыл школазының II—IV класстарының башкызы эш Седен класстың өөреникчилерин дараазының клазынче долузу-биле шилчиткен. Ол ышкаш Баян-Кол чеди чыл школазының башкызы эш Бичии-Уруг Байкара эки ажылдап турар. Ээрбек чеди чыл школазының башкызы эш Черкашин, Баян-Кол чеди чыл школазының башкызы эш Гурина оларның башкылап турары орус дыл болгаш литература эртемнинге өөреникчилер багай демдек чок өөренгеннер.

Эрткен өөредилге чылында 1600 ургулардан 1494 ургуларны школаларга хүлээп алган. Оон янзы-бүрү чылдагааннардан 150 өөреникчи үнген. Ылаңгыя Бай-Булуң чеди чыл школазындан (директору эш Якименко) 25 кижи, Суг-Бажының чеди чыл школазындан (директору турган эш Дендип) 17 кижи кызырылган.

Чаа өөредилге чылынга чамдык школалар септелге болгаш белеткел талазы-биле багай эвес түңнелдиг ужуражып турар. Ылаңгыя Черби чеди чыл школазы (директору эш Зибиров) өске школаларны мурнап бүгү белеткелдерин дооскан. Одаар ыяжының 80 хуузун школаның чанында дүжүрүп алган. Школа башкылар-биле хандыртынган. Ол ышкаш Баян-Колдуң чеди чыл школалары өөредилге чылынга белеткелдиг ужуражып турар. Школаларның кышкы одалгазының талазы-биле 2.400 кубометр ыяш белеткээр планныг тургаш, 2.800 кубометрни белеткеп, оон 2.400 кубометр ыяшты школалар, интернаттарның чанында белеткеп алган. Оон-биле кады 265 тонна хөмүр даш сөөртүп алырының планындан 15 тонна хөмүр даш белеткетинген.

Школаларның белеткелиниң талазы-биле Баян-Кол көдээ Советди (даргазы эш Самбуга), Ээрбек көдээ Советди (даргазы эш Дыртык-оол) эки ажылдаанар. Кара-Хаак, Чедер, Көк-Тей көдээ Советтер школалар ажылынга кончуг четпес дузалашканнар. Олар ургуларның үчүдүн амдыгаа чедир четче кылбаанар.

Районнуң школаларының болгаш башкыларының чамдыктары аныяк өскенни коммунистиг ёзуга кижизидериниң хөрөөн ам-даа ырокта четпес күүседип турарлар. Район школаларының өөреникчилериниң 9 хуузу дараазының классларынче шилчивейн барган. Чамдык башкылар, ылаңгыя эштер Көк Мария, Назстай, Серен-Балчир олар башкылаашкынның деңнелин кудулатканнар. Чамдык башкылар арагалаар чорукче шилчип, ажыл шагы үзүп, ажылынга харысалга чок чоруктарны көргүзүп турганнар. Ылаңгыя башкы эш Дөкен-оол арагалаар чорукче хандып, социалистиг өг-бүленің чурумун үреп турар. Баян-Кол чеди школазының башкызы эш Тришканов арагалаар чорукче шуут хандаан. Күскү экзаменнер үезинде арагалааш, бир хүннүң контроль ажылын үскен. Күш-ажылдың сагылга чурумун каржызы-биле үреп, арагага хандыыр чоруктарны Чедер школазының башкызы Очур-оол үүлгедип турган. Совет башкының чазгай адын бужартадып, мораль талазы-биле будулган Тришкановту облоно башкы ажылындан дүжүрген.

Школаларда кижизидилге ажылының четпес тургустунганын илеткелчи болгаш санал бергеннер илеткеннер.

Черби школазының башкызы эш Егоров.—Ында башкыларның методтуг каттыжышкынының ажылының дүржүлгазының дугайында илеткелчи чүү-даа чугаалаваанын районо ажыл-херектиң байдалын чедир билбезиниң чижээ-дир — деп чугаалаан. Черби, Кара-Хаак, Сесерлиг школаларында методтуг каттыжышкын ажылдап турар. Аңаа областың башкылар билин бедидериниң институту дузалаваан. Лекция, илеткел кылып бээр деп куруг аазаашкын кылыр. Телефон-биле — ам кажан келир силер?—деп негээргеге: — бисте методист чок—деп каар. Бо талазы-биле облоно-даа, районо-даа сагыш салбаан.

Баян-Кол школазының башкызы эш Керген-оол—облоно, районо башкы кадрларның ажылын контрольдаар, аңаа дузалаар, оларга шыңгыы негелдени тургузар талазы-биле четпес ажылдап турарын чугаалаан. Мен эрткен өөредилге чылында Терлиг-Хаяның бүдүрүлге черинде школага ажылдап турдум. Аңаа Эжим школазындан Маадыр-оол деп өөреникчи келген. Ону хынап көөрүвүске херек кырында школага өөренип чорбаан кижи болган. Аңаа ол школаның башкызы В. Аракчаа өөреникчиниң ведомостузун бербишаан, куруг агаардан демдектер салгаш чорудупкан болган. Моон соңгаар ындыг фактыларны аңаа эрттирип болбас — деп ол чугаалаан.

Эш Черкашин (Ээрбек школазы) облонунуң болгаш районунуң адрезинге боттарының үндүрген шиитпирлериниң болгаш дужаалдарының күүседезиниң хынаалдазын чорутпайн турарының талазы-биле шыңгыы шүүмүүлелди таварыштырган. Эрткен чылдың декабрь 16-да бистиң школавыстың ажылын хынап, чепестерни клередип, практиктиг хемчеглерни чоруткан. Ол дугайында дужаалды облоно февраль 5-те үндүрген, ону бистиң школаның коллективи май 5-те алган. Бо дээрге шыдажыр аргажок бюрократсыг чорук-тур. Ажылдың күүседезин хынаарынга, ында четпестерни эдеринге дыка хөй үе, шак эрткен деп чүве оон билдинер. Бисте календарь планнар, прогамалар чок, бо талазы-биле районо эргелекчизи эш Шагдыр сагыш салбаан.

Бай-Булуң школазының директору эш Якименконун чугаалаана:

—Облонунуң кадрлар килдизи башкы кадрларны шилип тургузарынга кичээнгей салбайн турар. Урокка белеткел кылбас, ажылынга харысалга чок, чаңгыс черге турумчун ажылдавас башкы Киреевти бисче чоруткан. ВЛКСМ райкому школаларда комсомол, пионер ажылын эжижидеринче угланган тодаргай хемчеглерни албайн турар. Бистиң школавыска оларның төлээлери келгеш чүгле хуралдар кылыры-биле кызыгаарлатынын турарлар. Башкылар билин бедидер институт мурнакчы башкыларның дүржүлгазын солуштурар ажылды чорутпайн турар, башкыларның ажыл мергежилин бедидеринге багай дузалажып, бидит солчулгазының каттыжышкыннарының ажылын четпес удуртүп турар. Олар кабинединде олурупкан янзы-бүрү темаларга чүүлдерни бижип-ле турар. Төп черлериниң, ылаңгыя Москваның школаларының үлегерлери-биле таныштары багай эвес эки-дир, ындыг болза-даа ону областың амыдыралынга холбаштырары чугула.

Эш М. Коваленко (райсаң килдизиниң эргелекчизи) бодунуң саналынга районунуң талазындан школаларның, интернаттарның акша-хөрөңги чарыгдалын контрольдавайн турарын шүүмүүлээн. Интернат санакчылары тус-тус черлеринге ажылдап, ында учёт болгаш отчётту шын тургузарын бодавайн, ургулчу хоорайда турарлар. Ол шын өвес практиканы моон соңгаар болдурбас херек. Ылаңгыя Кара-Хаактың интернадынга күрүнениң акша-хөрөңгизинден 520 рубльди арагалаашкынга киирген. Аңаа районо эргелекчизи эш Шагдыр база киришкен. Интернаттарга акша-хөрөңгиниң камналгалыг болуру, ону шын чөп чарыгдаары совет албан черлериниң хүлээлгези болур турда-ла, ону үреп турарының фактылары-биле моон соңгаар эштежип болбас.

Чөвүлел хуралга өске-даа башкылар санал берген.

Чаа өөредилге чылында школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны эжижидеринге, өөреникчилериниң сагылга чурумун бедидеринге холбашкан хемчеглерни башкыларның чөвүлел хуралының шиитпириинге айыткан.

АЖААП АЛЫЫШКЫНГА БҮГҮ КҮШТҮ БЕЛЕТКЕЗЕ

Сүт-Хөл районнуң колхозтары эрткен чылын дүжүт ажаап алырының талазы-биле багай ажылдаанын фактылар көргүскен болгай. Бо чылын база-ла эрткен чылдың оруунда киргеи, колхозтарда бар жаткалар амыдыгаа чедир септетинмээн, энир чылын тургузуп каан черлериниңден безин шимчетпээн. Районнуң иштинде 14 жатка бар, оларның чүгле 8-зи септетинген. Сортировкалар энир чылгы шаңнарда дадара берген чыткылаар оларны септеп алыр дугайында сагыш салбайн турар.

Калинин аттыг колхозтуң (даргазы Пладников) 2 жатка. 2 сортировкаларының чаңгызының-даа септелгези чок. Ол ышкаш Жданов аттыг, «Большевик» колхозтарда ажаап алыышкынга белеткел кончуг багай.

Колхозтарда бар турар жаткаларны, сортировкаларны ажаап алыышкынга калбаа-биле киириштирип, хол кадыырыбиле тараа кезер тускай бөлүктерни тургузары чугула.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

Бараанарны үзүктел чокка чедирер

Тере-Хөлдуң кайгамчык чараш дагларының баарында Тарыс-Аржааны туруп турар. Аңаа областың районнарындан болгаш өске-даа черлерден дыка хөй кижилер бо чайын кээп эмнеткеннер.

Ында Кызыл горпозундан тускай садыгны ажыткан, ол садыг дыштаныкчыларны эки шынарлыг аъш-чем-биле хандырбайн турар. Ылаңгыя далгандан кылган чемнер, конфет, чигир үргүлчү хандыртынмайн турар. Горпо садыг черинин негелдезин хандырбайн, ол садыгның ажылынче кичээнгей салбайн турар.

ХЕРТЕК ДӨЛЗЭ.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Колхоз даргазы чугаалап тур

Ленинниң дөрт ордени, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының алдын медалы, Сталинчы шанналдың лауреадының медалы болгаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутадының демдээ—Костроманың «Октябрь XII» колхозунуң даргазы Прасковья Андреевна Малининаның амыдыралчы оруун демдеглеп турар. Эш Малинина Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораан, делгелгеге колхозтуң сүт-бараан фермазын калбаа-биле көргүскен. Ферманың ажылының дугайын чугаалап бээрин дилээн бөлүк корреспондентилер эш Малининага оон чоруурунуң мурнуу чарыында ужуражы берген.

Колхозтуң малчылары инекке чем кылдыр чиг картофельди хөй чылда чедиишкинниг ажыглап турар. Мал чеминиң бо чүүлү кайы хире ажыктыг болурул?

Шаанда дайын мурнунда,—чылда инек бүрүзүнге алды центнерден хөй эвес картофельди берип турган бис—деп эш Малинина чугаалаан. Бедик саалдаларны алыр дээр болза, хөй концентраттар бээр херек деп санап турган чүве. Чылда инек бүрүзүнге ортумаа-биле 18 центнер концентраттарны чемгерип турган бис. Дайын үезинде концентраттар бергедей берген. Саанчы Савина биле мен сүмележип көргештиң, шенелде кылыры-биле бир инекке картофельди хөйну бээриниң дүржүлгазын кылып көөр деп шиитпирлеп алган бис. Инектериниң аразындан «Пшеница» деп шолалыг инекти шилип алдывыс. Дүржүлгага эгелеп киреривисте арай дүвүреп турган бис деп чүвени миннири чугула. Зоотехниктер инекке дүн-хүн иштинде 16 килограммдан хөй картофельди чидиртпес деп сүмелеп турган. Бис инекке 20 килограмм ажыгны берип турдувус.

Демги «Пшеница» деп шолалыг инээвис оон баксыраваан, харын сүдүн немей берген. Хүн келген тудум-на картофель бээрин улам көвүдеп, дүн-хүнде 30 килограмм чедирдивис. Адак сөөлүнде 40 килограмм картофель-биле чемгерер апаардывыс, «Пшеница» хүнде 36 килограмм сүт бээр апарган.

Ынчаарда картофель-биле бүгү инектерни дидим азырап эгелээн бис. Ам тургузур азыраар үеде дүн-хүнде инек бүрүзүнге 35—40 килограмм картофель, 15 килограмм силос, 12 килограмм корнеплодтар, 8 килограмм сиген, ынчаарга концентраттарны чүгле 4 килограммны берип чемгерип турар бис. Минералдыг немелде чемнерни дус болгаш сөөк далганын база берип турар бис. Фермада орттумак саалда 1939 чылда 3817 килограмм турганындан эрткен чылда 5012 килограмм чедир көтүрүлген.

Харын, ону чүгле чаа чемнер күселинге хамаарыштырып болбас, бо чылдар иштинде коданның укозалыг составы база эжижий берген болган. Ынчалза-даа шыктыг чемнер рационунга картофельди хөйүбиле бээри саалданы бедидеринге дыка улуг ужур-дузалыг болган.

Чемнер өртээниң талазы-биле дыка хөй чигелделиг болган бис. Концентраттарны садып алыр-ла болгай, ынчаарга картофельдиң өртээ чиик-даа, ону садып албас, бодунуу. Сүттүң бот-үнези ийи катап чиигээн.

Эш Малининага мындыг айтырыг салган: Малдарны шыктыг чемнериниң өске чүүлдери, чижээ, турнепс, тыква, морковь-биле чемгерерин канчаар көрүп турар силер?

—Картофельдиң артык сүүзүнүү болза, дыка чемгир болурунда деп эш Малинина тайылбырлаан. Шыктыг өске чемнерде тыквада, мал чемгерер свеклада чемгир хоолулуу ийи катап, турнепсте барык дөрт катап эвээш болуп турар. 35 килограмм картофель орнунга инекке 126 килограмм турнепс чидиртир апаар. Ол хире чемни мал чуура дайнап чиири дыка берге.

— Картофельди канчаар берип турар силер?

— Чүгле чигте болгаш кеспейн. Картофельди ыяавыла чүп турар, ынчаарга сыпталыш үнүп келгеннериниң ол сыптарын аштап кааптар. Инекке бээрде арай биче картофельдерни шилип алыр, олар улуг-даа болза, база инектер ону эки чиир. Мал улуг картофельге хара бээр чүве деп бисти көргүдүп турган. Ындыг таварылга биске болбаан. Сес ай чедир назылыг бызааларга хайындырган картофель берип турар бис.

— Чамдык колхозтарда саанчылар инек бүрүзүнге кандыг чем тааржырын илередип алырын ораладып турар болгаш оларга тааржыр чемнерни ылгап ап турар, эш Малинина ону канчаар көрүп турар силер?

— Бис инектерни ынчап амдажытпас улус бис—деп, эш Малинина харылаан.— Чамдык инекке тыкваны бээрге ону арай хөңну чок чиир. 4 хонук хире болганда инек өөрени бээр болгаш аңаа берген чемни өскелер-биле бир дөмей чиир аңаар.

Оон соонда эш Малинина быззаларны фермада канчаар доруктурып турарын чугаалап берген. Эрткен чылдарда быззаларны чылыг оран-саваларга ажаап турган. Быззалар кыжын челбинип, аарып, арып, баксырап турган. Быззаа ажаакчылары оларны ажаар дээш чай алынмайн турган. Мал эмчилери, зоотехниктер кээп, челбине берген болгаш өске-даа аарыглардан зарааан быззаларга кандыг эмнер бээрин сүмелеп турган. Ферма «Караваево» совхозтуң үлегери-биле быззаларны соок оран-савага доруктурарынга шилчээн соонда хамык зарыглар хол-биле сивирип каапкан ышкаш чок болу берген. Быззаа бүрүзүнүң дөжээн күргаг болгаш арыг болурун чүгле сагыры чугула.

—Сүттүң үзү хөй болурун бедидерин фермада канчаар чедип ап турарыл?

—Шын тургускан селекция ажылы улуг ужур-дузалыг болуп турар. Чыл бүрүде-ле фермага малдың бонитировказын чорудуп турар. Сүдүнде хөй үстүг малдарны фермага арттырып каап турар. Эки чем база-ла улуг ужур-дузалыг. Инектерни саап билири база бир чугула чүүл болур дээрзин уттуп болбас деп эш Малинина демдеглээн.

Колхозчуларның орулгазы кандыгыл?

—Эрткен чылын күш-хүнү бүрүзүнге 4 рубль, чартык литр сүт, 4,5 килограмм картофель, 1,8 килограмм ногаалар болгаш тараа берген. Ынчаарга колхозчулар немелде төлевир чуруму-биле хөй продуктуларны болгаш акшаны база алган.

Кажан ревизия болурул

Колхозта ревизия комиссиязы—колхозтуң эт-хөрөңгизинин, бүгү-ле ажыл-чорудулгазының дугайында чылда 4-тен эвээш эвес катап хынаалданы чорудар ужурлуг турбуже, Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозта ревизия комиссиязының даргазы М. Мамбар-оол чыл эгезинден бээр колхозта саң-хөөнүн, эт-хөрөңгинин, мал фермазының кандыг янзылыг ажылдап келгенин хынаваайн турар.

Колхозтуң ажыл аъттарын камнаваа оларның оорга мойнун үрээр, чидирер, оорга алзыр болгаш чидирген малдарны төлевес чоруктар көвүдээн. Чижээ, хову ажылының бригадири М. Чүлдүмүнүң кырында 3 мал өре ам-даа төлетинмээн. Куш, хаван фермазының эргелекчизи Очур ажылагыйжы эвези-биле 830 дагазны, 2 хаванны өлүрген болгаш 14 хаванны бодунуң туразы-биле садып чарыгдаанын ревизия комиссиязы биле тура ол дугайында чүү-даа мыттаайн эрттирип турар.

С. СЕРИН-ООЛ.

Румыниянын көдээ ажыл-агыйынын күчүлүг көдүрлүүшкүнү дээш

Румыниянын ажылчын партиязынын II съездизинин директиваларынын төлевилели

БУХАРЕСТ. Чоокку ийи—үш чылда чуртка көдээ ажыл-агыйнын хөгжүлдезинин дугайында Румыниянын ажылчын партиязынын II съездизинин директиваларынын төлевилелин солуннар парлаан.

Ажыл-агый тургузуушкунунуң талазыбиле партиянын болгаш чазактың кол сорулгаларынын бирээзи болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезининиң күчүлүг өзүлдезин оганизастаары болур, оон-биле кады чоокку ийи—үш чылдарда хоорайның болгаш көдээнің ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг амыдырал деңнелин улам ынай бедидеринге өргежок чугула продуктуларның элбекшилин чедип алыры болур деп директиваларның төлевилелинде чугаалап турар.

Директиваларның төлевилелинде айтып турары болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинің амыдыгы деңнели чоннуң көдээ ажыл-агый продуктуларынга өзүп турар негелдеринден ыракта чыдып каап турар.

Көдээ ажыл-агыйның чыдып каап турар чоруун узуткаарының сорулгазы-биле 1956 чылда тарыыр шөлдү 10 миллион гектар чедир улгаттырарын директиваларның төлевилелинде көрүп турар. Чоокку ийи—үш чылда тарааның нинти чыылдазы 10 миллион 500 мун тонна четкен турар ужурлуг.

Техниктиг культураларның бүдүрүлгезининиң талазы-биле чоокку ийи—үш чылдың дургузунда хөвеннің нинти чыылдазын—100 мун тонна, чигир свёклазын 2 миллион 100 мун тонна чедирер сорулганы салып турар. Ногаа, виноград, сад болгаш мал ажылдарының хөгжүлдезинин талазы-биле хемчегларни төлевиледе айыткан.

Директиваларның төлевилелин өзугаар 1955—56 чылларда көдээ ажыл- агыйга 10 мун тракторларны, 12 мун трактор андазыннарын, 6 мун культуваторларны, 5500 сеялкаларны болгаш хөөн олуртур машиналарны берген турар.

1955 чылда чер ажылының болгаш мал ажылының хөгжүлдезинге капитал салыышкыны барык-ла 3 миллиард лей (акша), а 1956 чылда барык-ла 4 миллиард лей болур.

Директиваларның төлевилелинде оон ынай МТС-тернің ажылын өкижидерининиң болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин механизастаарын бедидерининиң талазы-биле, госхозтарны болгаш коллективтиг көдээ ажыл-агыйларны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарының талазы-биле көдээ ажыл-агыйга кадрлар тускай эртемниглер белеткеп бээрининиң база партия болгаш ажыл-агый организацияларының база улус советтерининиң талазындан көдээ ажыл-агыйны үдуртурун өкижидерининиң талазы-биле хемчегларни, а ол ышкаш күш-ажылчы тараачыннарның материалдыг сонуургалын бедидерининиң, көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгезин улгаттырарының чамдык хемчегларын көрүп турар.

(СЭТА).

Францияның президентизи Рене Котиге Герман Демократтыг Республиканың президентизи Вильгельм Пиктің чагаазы

БЕРЛИН, (СЭТА). Франциянын президентизи Рене Котиге Герман Демократтыг Республиканың президентизи Вильгельм Пиктің август 23-те чоруткан чагаазының текстизин АДН агентилели дайчыткан.

Чагаада чугаалан турары болза:

Барыын Германияны катап чепсеглээринче болгаш адаан негекчи дайынче угланган аденауэржи чазактың агрессчи күштерге албадатырган политиказы немец улустуң өзулуг тура-соруунуң дугайында француз улустуң иштинге мырыкай хоп-нүүлүү болгаш айылдыг бодалдарны хайныктырын болур деп чүвеге ханыы-биле сагыш човаан, Герман Демократтыг Республиканың президентизи болганым-биле оон таймыныг ынакшылдыг хамаатыларының мурнундан, база Барыын Германияның болгаш Барыын Берлинниң таймыныг ынакшылдыг кижилерининиң мурнундан Франциянын республиказының президентизи силерге болгаш оон-биле француз улуска мооң адаанда бижикти бараалгадыр тур мен.

Чепсегленишкиннің болгаш дайын белеткелдериниң аденауэржи политиказынга удур немец улус демисежин турар. Немец улус дайынны эвес, а таймыныг болгаш өске бүгү улустар-биле бир дөмей, француз улус-биле найыралды күзеп турар.

Европага таймыныг хандырарынга немец болгаш француз улустар кайызы-даа бир дөмей сонуургалдыг. Европага таймыныг хандырары ийи күрүнелерниң эргеажыктарынга тааржып турар. Европаның бүгү күрүнелериниң өзулуг айыыл чок чоруун чедип алырының оруу турып турар. Ол орук чүл дээрге, коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында ниити-европа дууржулгазы болур, ол коллективтиг айыыл чок чорук ында киржип турар улустар боттары таймыныг хөрөөн боттарының холунга эң идепкейлиг алган тудум, эң дүрген чедип алдынар апаар.

Вьетнамга таймынчыдыга дугайында дууржулганы Женева чөвүлел хуралынга чедип алырынче угланган байдалда идепкейлиг киржилгези-биле Франция улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырының хөрөөнге улуг салыышкынны киргген. Таймыныг ынакшылдыг француз улустуң төлөөлекчилери Европага таймыныг хандырарының улуг хөрөөнге ам дузалаар дээрининге бүгү таймыныг ынакшылдыг немецтерниң мурнундан идегелди илередип тур мен.

Европада таймыныг эң улуг айыыл болза, европаның камгалал ниитижилгезинин болгаш ындыг янзылыг шериг пактыларының дузазы-биле америк болгаш барыын-герман сураглыг милитаристерниң Барыын Германияның катап чепсеглениишкинин чорудуп турары болур.

1954 чылдың июль 27-ден эгелээш 29-ка чедир Герман Демократтыг Республиканга болуп эрткен, улустуң бадылаашкыннарының түңнелдери болза, Германияны демократтыг болгаш таймыныг ынакшылдыг кезээ европаның камгалал ниитилежилгезининиң дугайында керээ ышкаш шак ындыг керээлерни кажан-даа хүлээп көрбес деп чүвени айтын турар.

Барыын Германияны катап чепсеглеп турар чорук Германияның чаңгыс эвин катап тургузарынга шаптыктап турар. Ынчаарга демократтыг үндезинге Германияның чаңгыс эвин катап тургуспаанда Европага таймыныг черле хандырар дугайында чугаа-даа туруп шыдавас. Европаның бүгү улустарынга ышкаш, француз болгаш немец улустарның таймыныг ынакшылдыг күштериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр, француз парламент бонн болгаш париж керээлерни кажан-даа күштүг болдуруп бадылавас дээрининге ынчангаш идегелди илередип турар мен.

Бир эвес европаның камгалал ниитилежилгезининиң дугайында керээни күштүг болдуруп бадылаарының аргазы-биле чаа барыын-герман вермахтының (фашист шериг-гиниң) өнчүк-чөнгөлиг милитарисчи шынар-бүдүжүн кошкадып болур деп бодап турар ындыг француздар бар чүве болза, олар улус болгаш өскүмнет ангылаарының аргазын тургузуп турар-ыр. Каман бир шагда Веймар республиказынга ышкаш, федералдыг республикада милитаристер бөгүн база-ла камгалал болгаш таймыныг дугайын чаай чугаалап турарлар, ол-ла хирезинде олар чаа адаан негекчи дайынга чепсеглеп турарлар. Герман милитаризм Франциянга улуг айыыл болуп турар болгаш оон катап төрүтүнүүшкүнү Францияны, Германияны болгаш өске-даа чурттарны эң айыылдыг авантюраже киир шеле бөөр деп чүвени төөгү өөредип турар.

Франция бир эвес ол айыылды чайладырынга дузалаарын күзөөр болза, ында чүгле чаңгыс орук бар: ол чүл дээрге, боин болгаш париж керээлерин күштүг болдуруп бадылаарындан ойталаары, оон орнунга немец улустуң француз улус-биле болгаш Европаның өске-даа бүгү улустары-биле таймыныг кожа-хелбээ догунаашкынынга эргежок чугула үндезин суурлар бүгү Германияга тургустунган турар төлөде аная идиг бөөри болур.

Таймыныг керээзин эң дүрген чарар дугайында немец улустуң негелдезин таймыныга ынакшылдыг Франция деткиир дээрининге бүзүрөөр мен, чүге дээрге, Европакың өске бүгү чурттары-биле ак-сеткилдиг кожа-хелбээ харылзааларны доктаадып болур, чаңгыс аай болгаш дөң эргелиг Германияның таймыныг болгаш демократтыг хөгжүлдези оон-биле магадылатынган болур ийик.

Франциянын болгаш Германияның таймыныга ынакшылдыг күштериниң аразынга найыралдыг дууржулгага бот-боттарын билчир болгаш кайызынга-даа ажыктыг чоруккa үндезилетинген экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларның хөгжүлдези улуг ужур-уткалыг. Ол хөгжүлдеге европаның камгалал ниитилежилгезининиң дугайында керээ шаптык болур ийик, чүге дээрге, ол керээ Германияга-даа, Франциянга-даа национал хамаарышпас чоруктуг чидирер ужурну таварыштырар.

Таймыныга ынакшылдыг Франция-биле найыралдың болгаш таймын идезын немец улустуң иштинге нептередир дээш Герман Демократтыг Республика бүгү-ле чүүлдерни кылыр дээрзин президент силерге, база француз улуска мен бодум бүзүредип тур мен. Барыын Герман милитаристерниң Франциянга политиктиг ыыышкын таварыштырар болгаш чаа адаан негекчи дайынны белеткээр аргазын болдурбас аргалыг, бүгү Германияда таймыныга ынакшылдыг күштериниң сазылдарының ындыг күженишкининге ГДР кандыг-даа идигни бөөр апаар.

АКШ-тың студент ассоциациязының национал конгрезинге совет студент төлөөлериниң баарынга хамаарыштыр

1954 чылдың июльде совет аныктарның антифашистиг комитединиң студент секциязы АКШ-тың студентилериниң национал ассоциациязының президентизи Эдвардтың болгаш делегей айтырыгларының талазы-биле ассоциацияның оралакчы президентизи Бебчиктин адын салганы, август 22—31-де Айова Штаттың Амесе хоорайынга болур ассоциацияның VII конгрезинге совет студентилериниң төлөөзин чорудар чалаганы алган.

Совет аныктарның антифашистиг комитеди ол чалаганы хүлээп алган. Бо чылдың август 5-те АКШ-тың студентилериниң национал ассоциациязының конгрезинге баар совет студентилериниң төлөөлерининге Москвада америк элчин черин дамчыштыр АКШ-че киреринин визаларын дилээн.

Ындыг турбуже, совет студентилериниң төлөөлери виза чок болуп турарының ужурундан амга чедир конгрессче баар арга чок болуп турар.

АКШ-тың күрүне департаментизининиң чогуур айтыышкыны чок дээш, Москвада америк элчин чери визаларны бербейн турар.

(СЭТА).

Мурнуу Кореяның чепсектиг күштерин АКШ көвүдедип турар

ВАШИНГТОН. Мурнуу Кореяның «национал камгалал бөлүгү» болуп турар, бо үеде Вашингтонда чугаалажыышкынар чорудуп турар адмирал Сон Вон Ир Каттышкан Штаттарның дузаламчызыбиле Мурнуу Кореяның чепсектиг күштерин көвүдедир дугайында АКШ-тың камгалал министри Вильсон-биле дугуржулганы ол чедип алганын чарлаан.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизининиң медээзи-биле алырга, парлалга төлөөлерининге Сон Вон Ирниң медеглелинде чугаалап турары болза, «дузаламчының бо программазынга хамаржып турар чугула принциптерни» база ону боттандырарының аргазын дууржулга көрүп турар. Мурнуу Кореяның чепсектиг күштери кайы хире калбарган турар дээрзин дыннадырын Сон Вон Ир дадагалзаан, ындыг болза-даа «бистиң камгалал бюджедивисти калбартырынга кайы хире немелде хөрөнгилерни ап болурувус каш хонгаштың билдингир апаар» деп немей чугаалаан.

(СЭТА).

Тайваньның чурттакчыларының түреңги байдалы

ПЕКИН. Дедир төрүтүнген чанкайшичи болуктерниң болгаш оларның америк кожайларының дарадалының адаанда чөвүүртап чыдар Тайваньның чонунуң түренги байдалының дугайында материалдарны кыдат солуннар парлап турар.

1941 чылдың июньдан 1953 чылдың июньга чедир үеним дургузунда Тайваньда өртектер ортумаа-биле алды катап өскен. Чанкайшичи эрге-чагыргалар массалыг ажылдан үндүрер чорукту чорудуп турар. Чижээлээрге, Тайваньның чигир корпорациязының бүдүрүлгелери бо чылын 3700 ажыг кижини ажылдан үндүрген, электри компаниязы 5 мун кижини, судно компаниязы—1300 ажыг кижини үндүрген. Тайваньда ажыл чоктарның саны хүннүнне өзүп турар.

Тайвань солуннарының дыннадып турары-биле алырга, гоминданчыларның ап турары янзы-бүрү үндүрүглерниң болгаш чыылдаларның түңү сөөлгү дөрт чылдың дургузунда 23 катап өскен. Эрткен чылын үндүрүглерден кирген орулгалар Тайваньның хоорай эрге-чагыргазының бүгү бюджединиң орулгаларының 70 хуузу, а бо чылын 90 хуузу четкен. Чанкайшичилерниң үптөөшкининиң болгаш кызып-кыйышкынының түңнелинде дыка хөй садыг болгаш үлетпүр бүдүрүлгелери болунуң ажылын соксадыр ужурга таварышкан.

(СЭТА).

Гулльдуң порт ажылчыннарының тиилелгези

ЛОНДОН. Гулльдуң порт ажылдакчыларының 10 хонук үргүлчүлээн ажыл соксадыышкыны август 27-де ажыл соксатканнарның тиилелгези-биле доозулган. Порттуң баштаар чери порт ажылдакчыларының күш-ажылдың байдалын өкижидерининиң дугайында негелдезин хандырып бөөр деп чөпшөөрешкен.

(СЭТА).

Чилиде типография ажылчыннарының ажыл_соксадыышкыны

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Сант-Ягодан дыннадын турарын өзугаар алырга, 10000 типограф ажылчыннары ажыл соксадыышкынын чарлаан. Оон түңнелинде Сант-Ягонуң болгаш Вальпараисонуң солуннар типографияларындан ангыда бүгү типографиялар ажылдавастаан. Ажылчыннар ажыл төлевирин бедидерин негеп турарлар.

(СЭТА).

Турцияның реактивтиг самолёдунга болган айыыл

СТАМБУЛ. Парлалганың медээлеп турары-биле алырга, август 25-те Эскишехирге «Ф 84—Сандерджет» деп хевирниң реактивтиг самолёду чуурга дүшкен. Оон чазылганының түңнелинде 17 бажыннар хыва берген. Үш кижи өлген болгаш 9 кижи балыгланган.

(СЭТА).

ЧӨӨН ПАКИСТАНДА ҮЕРЛЭЭШКИН

ЛОНДОН. Даккидан (Чөөн Пакистан) Рейтер агентилелиниң корреспондентизининиң дыннадыышкынындан алырга, үерлээшкининиң түңнелинде пакистан провинциязының Мурнуу кезээ Чөөн Бенгалия сугга алыскан. Брамапутр болгаш Ганга хемнериниң эриин ажыл улгатканындан 10 миллион ажыг кижи боттарының бажыннарын каггаш чоруур ужурга таварышкан. Джут болгаш рис тарыыр 15 мун дербелчин миль ажыг байлактыг шөлдер сугга алыскан.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор
Д. О. БЕГЗИ.

Чехословак тараачыннар көдээ ажыл-агыйның чаңгыс аай кооперативтеринге кирип турар

ПРАГА. Чехословакиянын ховуларында ажаан алышкын ажылдары дооступ турар.

Көдээ ажыл-агый кооперативтери эки түңнелдерни чедип ап турар. Чедиишкиннинг ажылдап турарларның хүрээлелинге эки ажылдап турар хөй-хөй ажыл-агыйлар шилчээн. Акша болгаш натура чүүлдербиле күш хүнүн төлеп бөөр чорук улгаткан. Ынчангаш хөй-хөй тараачыннар көдээ ажыл-агыйның чаңгыс аай кооперативтеринче эки туразы-биле кирип турар. Чүгле сөөлгү хүннер иштинде Есенике (Острова область), Храштяны (Готвальд область), Маравск Лачнове (Брянск область) көдээлерге он-он тараачыннар кооператив ажыл-агыйларынга кирген.

Көдээ ажыл-агыйның Эртем-шинчилелиниң прага институдунуң медээзи-биле алырга, 1952—53 чылдарда көдээ ажыл-агый кооперативтери хуу ажыл-агыйларга бодаарга ортумаа-биле күзүн чажып тараан тараадан 400 килограмм, чазын чашкан тараадындан 440 килограмм, картофельди 3600 килограмм, свекланы 4500 килограмм хөйнү гектар бүрүзүнден алган.

(СЭТА).

Венгриянын пөс-таавы үлетпүрүнүң чедиишкиннери

БУДАПЕШТ. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында пөс-таавы үлетпүрү дыка хөгжөөн. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле хөй-хөй бүдүрүлгелер бо үеним чаа дериг херекселдери-биле хандыртынган. Сегедскийниң 30 мун аргиштерлиг пөс-таавы комбинады, Капошварскаяның 44 мун аргиштерлиг аргыла фабриказы дээн ышкаш улуг-улуг бүдүрүлгелерни Венгрияда туткан. Бо ийи бүдүрүлгелер чаа дерилгелер-биле чепсеглетинген. Күш-ажылды организастаарының совет аргаларын ажыглавышаан, бо бүдүрүлгелерниң ажылчыннар болгаш албан хаакчылар коллективтери чурттуң пөс-таавы бүдүрүлгелериниң иштинден эң-не бедик бүдүрүкчүлүг болур чорукту чедип алганнар.

Бо чылын Венгрияга өткен чылга бодаарга дүк пөстерни 27 хуу, трикотажты 16 хуу хөйнү үндүрген турар. Хөвең-саазын пөстер бүдүрүп үндүрери дыка көвүдээн.

(СЭТА).

Чехословак төлөөлериниң кежигүннери Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин дугайында

ПРАГА. Москвада Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораан Чехословак төлөөлериниң кежигүннери-биле ужуражыышкын болган. Делгелге дугайында премьер-министрниң оралакчызы болгаш чер ажылының министри Индржих Угер, Семичицаларда көдээ ажыл-агый шинчилел институтунуң директору Антонин Стеглик, Качиседе чаңгыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтиң даргазы Богушил Бурош болгаш өскелер-даа дыннадыг кылган.

Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга социалистиг чер ажылының моон соңгаргы көдүрлүүшкүнүнге көдээ ажыл-агый делгелгезинин улуг ужур-дузалыын төлөөлериниң кежигүннери шуптузу чаңгыс эп-сеткил-биле демдеглээннер.

—Делгелге—ажылчы чоннарның члагай чурталга байдалын өкижидерининиң хөрөөнге чугула роль онаажып турар көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезининиң көдүрлүүшкүнү дээш совет улус Коммунистиг партиянын удуртулгазы-биле канчаалдыр демисежин турарының тодаргай чижээ болуп турар—деп Индржих чугаалаан.

Сөөлгү 25 чылдың иштинде социализм чуртунга болган көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинде үндезин өскерлиишкиннерниң дугайын Москвада делгелге херечилеп турар. Кижи төрелгетениң эң-не чүткүлдүг сагыш-бодалдарын совет кижилер амыдырал кырынга канчаар боттандырып турарын Москвада делгелге көргүзүп турар.

—Көдээ ажыл-агыйның бо делгелгези Чехословакиянын көдээ ажыл-агыйын өде тургузарының хөрөөнге чугаа чок улуг рольдуг болур, ону социалистиг хөгжүлдениң оруунче угландырарына дузалаар—деп Угер түңнелинге чугаалаан.

(СЭТА).

Берлинниң ажылчы чоннарының митингизи

БЕРЛИН. Демократтыг Германияның национал фронтузунуң Национал чөвүлелиниң Берлин комитединиң организастаазаны митинг август 26-да Берлинге болуп эрткен. Митингиге хоорайның ийи секторларындан ажылчы чоннар чыылганнар.

Митингиге чүве чугаалаан Барыын-Германияның тайбын болгаш Германияның чаңгыс аай чоруу дээш демиселчилери Оскар Нейман, Карл Дикель болгаш Эмиль Бехтли оларны чыылганнар изин-биле уткааннар. Олар милитаризмниң катап төрүтүнерининге удур барыын-герман ажылчы чоннарның демиселиниң дугайын чугааланнар болгаш боин эрге-чагыргаларның оларга удур чорудуп турары суд чорудулгазының антиконституциялыг хевирин сойгалап илереткеннер.

Демократтыг Германияның национал фронтузун быжыглаарынга ам-даа идепкейлиг киржиринче, ГДР-ниң улус палатазынга ам болур сонгуулдаларга белеткелче берлинчилерни кыйгырып турар резолюцияны митингиниң киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

(СЭТА).

Америк шериглерге ажылдап турар япон ажылчыннарның ажыл соксадыышкыны

ШАНХАЙ. Японияның радиозунуң дамчыдып турары-биле алырга, Японияда америк гарнизон шериглерге ажылдап берип турар, ажылчыннарның бүгү-япон профэвилелинде кирип турар профэвилел организациялыг Токионуң чепсек складтарының 2300 мун ажылчыннары август 25-те 48 шактыг ажыл соксадыышкынын өгелээннер.

Чоокта чаа ол профэвилел америк командылалдан 46 ажылчыннарны үндүрериниң дугайында айтыышкын алган. Профэвилели америк таладан ажылчыннарны үндүрериниң дугайында шиитпирни күш чок болдурарын негээн болгаш оон-биле кады америк таланың бо үеге чедир харыызын бербээни бодунуң негелдезин база идип үндүрген. Оон түңнелинде профэвилел ажыл соксадыышкыны кылыр деп шиитпир үндүрген.

(СЭТА).

Индонезия биле Кыдат Улус Республиканың аразында садыг дугуржулгалары

ДЖАКАРТА. Кыдат Улус Республикабиле Индонезияның аразында садыг талазы-биле чугаалажыышкыннар чедиишкиннинг доозулган дугайын Индонезияның солуннары дыннадып турар. Чугаалажыышкыннар найыралдың байдалынга өртвенин чазакка чоок «Мердека» деп солун демдеглеп турар.

Чедип алган дугуржулга өзугаар Индонезия бо чылын Кыдат Улус Республикага кофе, хинин, перец, коюр болгаш 3 миллион фунт стерлингинин өске-даа бараанларын бөөр, Кыдат Улус Республика Индонезияга ол-ла түүге пөс-таавы, машина, электроаппаратураларны болгаш саазынны бөөр.

Чаа дугуржулга Индонезия-биле Кыдат Улус Республиканың аразында эп-найыралдың хөрөөн быжыдар деп солуннар демдеглеп турар.

(СЭТА).

Индияда үерлээшкин

ДЕЛИ. Индияның информация бюрозунуң дамчытканы болза, Сонгу Ассамага Брамапутра хемниң суглары 100 мун хире чурттакчылыг Дибругар хоорайны апкан.

Ассам-Шиллонг штаттың найыслалы болгаш Гаухати хоорай өске районнардан чара кирдинген болгаш оларның-биле харыызаны чүгле радио-биле кылып турар. Август 23-те болган улуг дүжүлгелер-биле холбаштыр Силигури биле Дарджиллинг аразында демир орук харылзаа соксаан.

Бухар штаттың сонгу кезинде Чампаран, Муззафарпур, Дартханга болгаш Ахараса районнарында улуг девискээрлерни суг алган.

Тускай медээлер-биле алырга, чоокта чаа болган үерлээшкинден уттар Правдеш штадынга 1,4 миллион кижи когаралга таварышкан.

(СЭТА).

Ниити чуртталга черинин арыг-шеверин сагыңар!

АРЫГ-ШЕВЕР болза, кадыкшылды камгалаарынга болгаш быжыглаарынга эргежок чугула. Кайда хир болдур—ында зарыг-аржык. Ыланғыя чурталга черинге арыг-шеверни тудары чугула.

Ниити чурталга черин, ыланғыя удуур өрээлди хирлендирбес дээш ораладжыр херек. Ниити чурталга черинче киреринде буттарынарны дүрбүнер. Тапкы сывын болгаш үүрмек бок чүүлдерни чүгле тапкы хүлү кактаар чүвеге, тускай бок урар савага салыр. Шала кырынче дүпкүрүп черле болбас, ында тускай чараа дүпкүрер херекселди салып каан турар. Чем артыын болгаш өске-даа боктарны халыптыг бедүрээге ургаш, ону хүннүң-не үндүрүп теп турар херек.

Өрээлди аштаарда өл пөс азы ширбилди болгаш щётканы еттүрүп алгаш аштаар. Аштап арыглаашкын үезинде форточканы азы соңганы ажыдынар. Чүгле бо бедүүн дүрүмнерни сагыыр болза, довурак-доозунну бурулатпайн барып болур.

Ниити чурталга черинге быт-курт тургуспас ужурлуг. Оларның тыпты бээрин болдурбас төлөде орун-дөжекти арыг-шевер тудар, бокту чогуур өйүнде үндүрер, чем артыын ажык каггас ужурлуг. Ындыг амытаннарны чок кылырынга ДДТ деп курраг чүүл-биле болгаш өске-даа чүүлдер чедиишкиннинг ажыглатынын болур. Ниити чурталга черинге арыг-шевер дугайында сагыш салыышкын — ында чурттап турар кижи бүрүзүнүң хан-дамырындан хөрөө.

Ниити чурталга черинин арыг-шеверин дээш демисежиңер!

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кулумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш көлөө ажыл- агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информация киллизиниң—3—65.

ТС—02450

Культура эргелелиниң типографиязы.